

KI A FALUGONDNOK?

Tavaly ősszel arra kértük Kemény Bertalant, a Falufejlesztési Társaság tiszteletbeli elnökét, a falugondnoki intézmény kitalálóját és fáradhatatlan szervezőjét, hogy a Művelődés olvasói számára foglalja röviden össze e Magyarországon mozgalommá terebélyesedett és fokozatosan Erdélyben is intézményesülő elgondolás lényegét. Ki a falugondnok? Mi valójában a falugondnoki szolgálat?

Ezekről a kérdésekről először az utóbbi másfél évtizedben sokszor beszélt idehaza is, attól kezdve, hogy az 1990-es fordulat után először járt Erdélyben, Köles Sándorral és Nagy Júliával, kapcsolatot felvenni, az itteni hagyományokkal, kezdeményezésekkel megismerkedni, együttműködést keresni. Torockói együttgondolkodásoknak – ahogyan kedves szókapcsolatával nevezte: homály bogozásoknak – egyik kézzelfogható eredménye lett a vertesacsai tanulmányi központ, aminek ötletét a Brassais Véndiák Alapítvány szabadidő központja adta, amit a Falufejlesztési Társaság is támogatott. Elsősorban azzal, hogy szociálpolitikai és falufejlesztési találkozókat kezdeményezett oda. Ennek viszont eredménye, ha kissé késve is, de a torockói falugondnoki szolgáltatás beindulása, talán sorrendben harmadikként Erdélyben a szentgericei és a borzonti után.

Lapzártakor kaptuk a hírt, hogy Kemény Bertalan életének 80. évében itt hagyott minket, legutóbbi találkozásunk az utolsó volt. Tisztelettel emlékszünk rá írásának közreadásával. (Szabó Zsolt)

Kemény Bertalan (1928–2007)

Sokan ismerik a falugondnoki szolgálatot, ezt a viszonylag fiatal intézményt, sokan nem. Van, aki összetéveszti a falugazdászokkal. Van, aki a több mint 800 működő közül látott egyikről-másikról tévériportot, olvasott tudósítást. Ezekből a riportokból sok minden kiderül – ám korántsem minden –, hiszen, ahogy a falvak is a számos hasonlóság mellett még számosabb különbségekkel is rendelkezve különböznek egymástól, úgy a jól működő falugondnoki szolgálatok is hasonlóképpen. Nézzük kissé közelebbről a kérdést. Kicsoda is a falugondnok? Milyen munka az, amit ő végez?

Például kihordja az ebédet azoknak az időseknek, akik ezt kérik, kiváltja a gyógyszert a patikában. Tehát házi gondozó? Nem. Elviszi a mikrobusszal a focicsapatot a meccsre, nyugdíjasokat kirándulni. Akkor hát sofőr? Nem. Faluünnepet szervez, színházba viszi az embereket. Népművelő? Az sem. Kikézbésíti a hivatalos iratokat, értesítéseket. Talán akkor kisbíró, hivatalsegéd? Az sem. Mindez együtt, tehát falugondnok.

A szolgálat 1990 augusztusa óta működik ugyan Magyarországon, Erdélyben 2004 óta, ám a törvényi szabályozás Magyarországon is csak a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 1996. évi módosításában jelent meg.

Ekkorra már néhány megyében (Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg) több mint száz kistaluban működött falugondnoki szolgálat.

Szerencsésnek mondható, hogy az akkori Népjóléti Minisztérium egy civil szervezet (Falufejlesztési Társaság) kezdeményezését modell kísérleti programként befogadva, engedett elegendő időt a részletesebb jogi keretek megteremtésére. Erdélyben 1995-

ben az első torockói szociálpolitikai tanácskozáson hoztuk először szóba.

Az 1993. évi III. törvény a minden települési önkormányzat számára meghatározott alapellátási feladatok tekintetében a 600 főnél kisebb lakos számú falvakban alternatív megoldásként teszi lehetővé a falugondnoki szolgálat bevezetését.

Tekintettel arra, hogy az aprófalvak általában több szempontból is súlyosan hátrányos helyzetben vannak, az ágazati minisztérium évente pályázati lehetőséget biztosít a szolgálat bevezetéséhez szükséges gépjárműbeszerzés támogatására.

Lássuk tehát részletesebben az említett törvényen alapuló 1/2000 (I. 7.) SZCSM rendelet ide vonatkozó 39. §-át:

39. § (1) A falugondnoki szolgáltatás célja az aprófalvak (és a külterületi lakott helyek) intézményhiányból eredő települési hátrányainak enyhítése, az alapvető szükségletek kielégítését segítő szolgáltatásokhoz, közszolgáltatáshoz, egyes alapellátásokhoz való hozzájutás biztosítása.

A falugondnoki szolgáltatás az (1) bekezdésben foglaltakon túl biztosítja a helyi adottságokhoz és sajátosságokhoz igazodó egyéni és közösségi szintű igények kielégítését is.

A falugondnoki szolgáltatás körébe tartozó alapellátási feladatok: egyes szociális alapellátási feladatok biztosítása, egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítása (gyógyszerkiváltás, orvosi rendelésre szállítás stb.), óvodáskorú, iskoláskorú gyermekek intézménybe történő szállítása, egyéb gyermekszállítás (szakköri foglalkozás, úszás, nyelvoktatás, rendezvények stb.), a helyi szociális szükségletek, egyéb szolgáltatási igények, információk közvetítése az önkormányzat és a lakosság között.

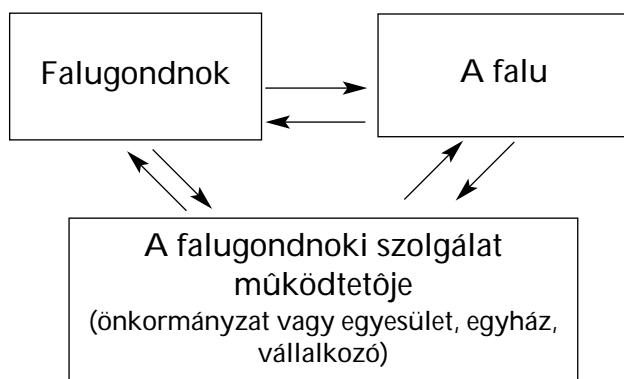
A falugondnoki szolgáltatás körébe tartozó egyéb

szolgáltatási feladatok: művelődés, sport, szabadidős tevékenység szervezése, segítése (színház, kirándulás, helyi rendezvények, könyvtári kölcsönzés stb.), lakossági szolgáltatások (bevásárlóutak szervezése, háztartási gépek javításának intézése, táp-, terménybeszerzés, különféle ügyintézés stb.), közreműködés az önkormányzati feladatok megoldásában (árubeszerzés önkormányzati intézmények részére, közhasznú munkások irányítása, tájékoztatás, információkövetítés), az egyéni és az önkormányzati hivatalos ügyek intézésének segítése.

Szükséges megemlíteni, hogy amint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények esetében is, a feladat ellátásának kötelezettje az önkormányzat, de feladatátvállalási megállapodás keretében az mással is elvégeztethető (civil szervezet, egyház, vállalkozó).

A következő ábra és a hozzáfűzött magyarázat a falugondnoki szolgálat sokak számára talán még mindig szokatlan rendhagyó jellegét hivatott illusztrálni.

Külterületi lakott helyeken is működnek tanya-gondnoki szolgálatok, ám jelen útmutató részletesen ezekkel nem foglalkozik. A főként vagy elsősorban külterületek lakosságának ellátását szolgáló tanya-gondnoki szolgálat végleges jogi szabályozása még nálunk sem zárult le.

A falugondnoki szolgálat működtetője (önkormányzat vagy egyesület, egyház, vállalkozó)

A falugondnoki szolgálat rendhagyó jellegét a továbbiakban bővebben is kifejtjük. A fenti ábra csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy a szolgálat több szereplős, nem tipikusan hierarchikusan működő szervezet, a jó működés feltételezi a benne szereplők egy-

mást becsülő, korrekt és kreatív, együttműködő felelős magatartását, intenzív kapcsolattartását.

A Falufejlesztési Társaság ötletéből 16 év alatt országosan működő újszerű intézményhálózatot alkotó, a modellkísérletet számos buktatón sikeresen átsegítő Szanyi Éva fősztályvezető-helyettes asszony egyik írásában így ír: „A szabályozás előkészítése során mindig gondosan ügyeltünk arra, hogy ne merevítsük be a túlzott szabályozással a szolgáltatást, csupán kereteket jelöljünk ki, amely között minden falunak lehetősége nyílik arra, hogy a szolgáltatást a helyi igényekhez és szükségletekhez igazítsa, hogy azt mindig rugalmasan alakítani tudja a helyi társadalom változásaihoz.

A modellkísérlet első éveiben különösen jellemző volt a települések részéről az a kérés, hogy a minisztérium központilag szabályozza a falugondnoki szolgáltatás feladatát, illetve annak tartalmát. Pontos leírást kívántak arról, hogy mit kell a falugondnoknak csinálnia. A program során talán ez volt az egyik legnehezebb feladat: elfogadtatni, hogy az adott települési viszonyok között ezt mindenkinek magának kell kialakítania, kitalálnia. A települések nem voltak hozzászokva ahhoz, hogy van egy szolgáltatás, ami ténylegesen az övék, aminek ők maguk adhatják meg a belső tartalmát.”

A falugondnoki tanfolyamokon gyakran elhangzik az, hogy a falugondnoki szolgálat a demokrácia iskolája. S valóban. A falugondnoki szolgálat kifejezetten demokratikus intézmény. Személyét azok választják ki, akiknek szolgálat, akiket segít. Jól működni, sokak meglegedésére dolgozni is ott tud a falugondnok, ahol a társadalmi környezete alapvetően demokratikus, együttműködő, ahol a társadalom jó működéséhez szükséges minimális közbizalom, közéleti tisztaság, jóindulat és nyitottság megvan. A falugondnoki szolgálat jó működésének ezek nem csupán feltételei, de a jó működés által állandóan növekvő gyümölcsei is egyben. A falugondnokság ezért lehet több a pusztá foglalkozásnál, válhat szép, ám nem könnyű hivatássá. A faluját felvirágoztatni őszintén szándékozó polgármester számára pedig a falugondnok a leghasznosabb, legfontosabb munkatárs lehet.

A falugondnok tehát tulajdonképpen egy egyszemélyes intézmény, melynek alapvető célja a települési hátrányokat, az intézményhiányt csökkenteni. Hatékonyságának (relatív olcsóságának) kulcsa az, hogy benne különféle tevékenységek egyesülnek. Nem úgy, mint a megszokott, ismert intézménytípusoknál (iskola, egészségügy stb.), ahol a szakosodás, a specializáció, tehát a munka- és feladatmegosztás növeli a hatékonyságot, és ezzel együtt természetesen az intézmény méretét is. Ezért váltak intézményhiányossá a kistelepülések. A falugondnoki szolgálat alapelve pont fordított.

A falugondnoknak ott, ahol ez az új intézmény jól működik, általában olyasmit kell tennie, amelynek még nincsen, vagy már nincsen gazdája – önálló intézményesült megoldási módja –, éppen életünk fokozódó bonyolultsága, szakmákra hullása és a falu kicsinyisége következtében.

A falugondnok munkája nem könnyű, több esztendő szükséges, míg kialakul, míg a falu számára is nyilvánvalóvá válhat szerepének fontossága, súlya.

A jó falugondnok minden problémát észrevesz, amin tud, segít, amit nem tud megoldani (idő, ben-

zin, tudás hiányában), annak megoldását másként igyekeznek szorgalmazni. Érdeklődik, információt keres, kér, közvetít, tette bátorít, ötletet ad, véleményt formál, a közvéleményét alakítja. Röviden: azon dolgozik, hogy újra működjön, újra életképes legyen a falu közössége.

Nem minden falugondnok, nem minden falugondnoki szolgálat ilyen. De szükséges erre törekedni.

A falugondnoki szolgálat alapértékei

A szolgálat értékei alapvetően erkölcsiek – ez azt jelenti, hogy érvényesülésüket nem lehet kikényszeríteni sem országos, sem helyi rendeletekkel. Vagyis, hogy személy- és közösségfüggő. Függenek a szolgálat működtetőjétől (polgármester, testület), a falugondnoktól, s nem utolsósorban magától a falutól, melynek javára és üdvére kell szolgáljon. Ezek közül legfontosabb, hogy a falugondnokot végül is a falu választja magának, és nem is szükséges az, hogy a falu egységes legyen. Élhet egy faluban sokféle ember, lehetnek – s többnyire vannak is – ennek folytán a faluban jól látható vagy kevésbé látható csoportjai a lakosoknak. Mind-mind más-más értékekkel és érdekekkel (felekezeti, nemzetiségi, vagyoni, kulturális vagy szimpátiakülönbségekkel). Ami nem lenne baj, ha mindenki képes felismerni a falu, és a közösség érdekét, s aszerint viselkedik. Márpedig az, hogy a falugondnoki szolgálat jól működjön, mindenkinek érdeke. Annak is, aki egyelőre nem szorul rá. Egyszer ő is rászorulhat. De addig is, neki is mennyivel jobb lehet a közérzete, ha egy jól működő falugondnoki szolgálatot tudhat falujában!

Vegyük számba a falugondnoki szolgálat alapértékeit. A falugondnoki szolgálat a demokrácia iskolája (lehet). Minden új intézmény bevezetésénél mindennél fontosabb a jó kezdet. Az új állás megpályázatásának nyilvánossága, a falu véleményének meghallgatása a személy kiválasztásában, együttműködés a szolgálat konkrét tevékenységeinek meghatározásában az abban érdekeltekkel. Mindenkinek éreznie kell, hogy a falubusz a falué, és működése a falu egészének javát szolgálja.

Külön kiemelendő értéként fogalmazható meg a szolgálat szakmai tartalmának helyi kidolgozása. Annak tudomásul vétele, hogy nincs központi minta a szakmai program és a falugondnok munkaköri leírásának elkészítéséhez. Érték az, hogy a helyi sajátosságok a legteljesebb módon és a változó viszonyokat rugalmasan követve képesek megjeleníteni a szolgálat működésében (sokoldalúság az egyszerűségben).

Érték a segítségnyújtás személyessége, kiszámíthatósága és megbízhatósága. Ugyanaz a személy hozza nekem a gyógyszert, akit megkérhetek adott esetben, igazítsa meg azt az öt cserepet a tetőn, vihar után, aki elvisz az orvosi szakrendelésre, és ugyanaz, aki könyvet hoz a városi könyvtárból. Elidegenedő világunkban a személyes segítségnyújtás felértékelődik.

Érték a helyi tudás (hely- és emberismeret) megbecsülése, az iskolázottság helyett az emberség és rátermettség, az elfogadottság előtérbe helyezése a falugondnok személyének kiválasztásában.

Érték az, hogy a falugondnok munkája során nem lehet személyválogató, nem lehet részrehajló. Ha egy időben kétfelé kellene mennie, nem megy a harmadik irányba (például a polgármesterhez), hogy ő döntson, hanem saját felelősségére az előbbre való, a fontosabb, a méltányosabb kérést teljesíti. Tevékenysé-

gével nem az irigységet, haragot táplálja – amennyire rajta áll –, tevékenysége a falu ügyét szolgálja.

Kirándulások, színházlátogatások, s hasonló programok szervezésével kitágítja a faluhoz kötött, onnan nem könnyen kimozdulok mozgásterét, világát. Főként ilyenkor, ilyen alkalmakkor (de hétköznapibb esetekben is) mondható, hogy a falubuszban mindig történik valami. A közös élmény közelebb hozza az embereket. Ilyenkor van alkalma igazán a falugondnoknak megismernie azokat is, akik nem mindennapos, nem mindenhetes kliensei.

Végül a több esztendőn át jól működő szolgálat esetében előbb-utóbb új értéként jelenhet meg, hogy akarva-akaratlan, tudatosan vagy nem, de a falugondnoki szolgálat az élet apró gondjainak hűséges, türelmes, megértő oldozgatásán túl a faluban az emberek közötti szolidaritás, egymásra figyelés, egymásért felelősséget vállaló magatartás generalója is. A jó és leleményes falugondnok nem csupán példa és minta, de erősítője lehet a szomszédsági, rokonsági segítségnyújtásnak is, munkájába képes kapcsolni önkéntes segítőköt, kezdeményezhet, kérhet olyan dolgokat, amelyeket nem ő, hanem mások fognak megtenni.

Újra működhet a faluközösség! Ez a legtöbb, amit a jó falugondnoki szolgálatról remélhetünk, és ezért nagy a felelőssége minden szereplőnek, mindazoknak, akiken múlik a jó működés.

KEMÉNY BERTALAN

Nagydisznód

Névadás – emlékeztetőnek

A hír arról szól, hogy 2007. február 25-én a marosvásárhelyi Kövesdombi Unitárius Egyházközség gyönyörű, múlt év decemberében felszentelt templomában a tanácstermet Bözödi György Teremnek, a még készülő, ifjúsági és gyermekfoglalkozásoknak szánt helységet Balázs Ferenc Teremnek hívják e naptól.

Névadó ünnepi istentisztelet volt, mégpedig zsúfolt házzal, amit kiállítás-megnyitó követett. Kecskés Csaba tiszteletes egyházi beszédében a lelkész-író Balázs Ferenc személyiségét idézte meg, Bözödi Györgyről pedig Gálfalvi György, a Látó főszerkesztője, az író barátja beszélt. Balázs Ferentől A szépség és a mélység meséjét, Bözödi Györgytől a Régi kertünk című versét én olvastam fel.

Vallomással kell folytatnom. Innen kezdve már akár a naplómát írhatnám, mert az ötletgazda is én voltam.

Szülővárosomban, vagyis Marosvásárhelyen jövés-menés közben számtalan új utcát, de főleg utca-nevet fedezek fel, olyan személyiségekről, akiknek nemhogy semmi vagy alig van közük a városhoz, de az sem számít, ha tömeggyilkosok, s nemcsak Antonescura gondolok, de a 19. századi Ion Buteanuról is elmondható 1849-es „dicső” tettei nyomán, s a róla elnevezett utca itt van a szomszédomban. Ez nemcsak nálunk van így, de Erdély minden városában. Az új gyarmatosításhoz hozzátartozik a módszer, miszerint „minden a mienk, és mi mindig itt voltunk” stb.

Az ellenállásnak is sokféle módszere, lehetősége van politikai, közéleti, egyházi és egyéni síkon. Úgy gondolom, mindenkinek tennie kell a dolgát, ott és azt, amihez legjobban ért. Az egyházaknak nemcsak az a dolga, hogy Isten igéjét hirdessék, hanem az is, hogy a keresztény újkor és reformáció egyik legnagyobb vívmányát, az anyanyelven tartott istentiszteletet megőrizték, az anyanyelv ápolóit, a nemzeti kultúra nagy egyéniségeit felmutassák a jövő nemzedéknek, és emléküket minden lehetséges módon ápolják.

Az unitárius egyház igazán élenjár. Csak itt, Marosvásárhelyen hány meg hány irodalmi, képzőművészeti, zenei, a magyarságot érintő-érdeklő előadásnak, legyen az történelmi vagy tudományos, adott otthont a Bolyai téren lévő unitárius templom és tanácsterem. Most, hogy már ilyen gazdagok lettünk, és a Kövesdombon is felszentelhetjük az unitárius templomot, itt is megindult az élet. A szellemi élet. Istentiszteletet már egy éve tartanak benne, de most, ahogy mondani szokás, eljött az ideje a munka dandárjának. A hívek mindig megtöltik a templomot, és igénylik a velük való foglalkozást, törődést. Ez így is van rendjén.

Na és ezért érdemes nevesíteni dolgainkat. Nevesíteni azt a termet, ahova begyűlünk havonta többször is, vagy akár hetente. Es annak a teremnek olyasvalakit kell megidéznie, aki érdemes arra, hogy sajtóban, magánbeszélgetésben naponta szóba kerüljön a neve, elődünk volt, ő már megtette kötelességét egyházával, hitsorsosaival és népével szemben, csak mi, a hálás utókor feledkeztünk meg róla, vagy segí-

A teremavató kiállítás-megnyitó (Kedei Zoltán, Marton Ágota Márta, Lecksés Csaba, Kuti Márta)

tenek nekünk a feledésben, és érdemteleneket tolnak előtérbe, amint azt már utcanév-ügyben jeleztem.

Beláthatatlan az az idő, amikor Marosvásárhelyen még egyszer utcát neveznek el Mentovich Ferencről például. 1961-ben, amikor a kolozsvári egyetemre mentem a róla elnevezett utcában laktam, de mire elvégeztem az egyetemet már rég a Toplita nevet viselte. Tolnai Lajos, Petelei István, Molter Károly, Kemény János, Bözödi György, Sütő András, hogy csak néhány írótl említsek, mert kiváló képzőművészeink is voltak, mint Bordi András, Barabás István, Izsák Márton stb. Vajon mikor kap utcát, teret, vagy kapja vissza az elorzottat, mint Tolnai vagy Petelei? Hát erre még várhatunk, de a mi intézményeink, létesítményeink, iskoláink mind-mind nevesíthetők. S ha ezek a nevek gyakran fordulnak elő mindennapjainkban, akár a jó reklám, megragadnak és életre kelnek. Lám csak, milyen igazam van, a minap, istentisztelet után jött oda hozzám egy úr, és arra kért, adnék neki a Bözödi-versből egy másolatot, mert akár az édesanyja kertjét írja le.

Balázs Ferenc az építkezők fajtájából való volt, Bözödi pedig mint hű kortárs és örökös, a felépítettek történetét kutatta, és azt, hogyan kellene megőriznünk nemzeti létünket, feltárva a pusztulás okait híres művében, a Székely bánjában. Balázs Ferenc fiatalon halt meg, de teljes életet élt. Bözödi György (1913–1989) halálakor a nyolcadik X-hez közeledett ugyan, de élete a kommunista rendszerben csak börtön, kényszermunka, és icipici nyugalom két házkutatás között, az örökös rettegés, s az íróbarátok féltő-óvó aggodása, hogy kivédjék az ellene irányuló támadásokat. Jó, hogy kedves, szelíd, szemüveges arca Hunyadi László szobrászművész egyik legjobban sikerült plakettjén mindig ránk néz huncutul a Bözödi György Terem ajtaja fölött, és talán azt gondolja, amit arra a damasztzsalvétára írt, amelyet az Igaz Szó 25. évfordulóján a jelenlévőkkel dedikáltam 1978-ban (nagyothalló volt): „Bözödi György is itt vala,/ de semmit sem halla.”

Az emlékezések mellett a mára is gondolván – a mai fiatal tehetségekre –, a Bözödi-termet birtokba véve került sor Marton Ágota Márta restaurátor, festőművész olajfestményekből álló kiállításának megnyitójára. Kedei Zoltán festőművész a megnyitón elhangzott gondolataiból idézek:

„Marton Ágota Márta festőalkat, pikturális szem-

léletű a meglátása. Hangulatot teremt. Visszafogott színeiben a női lélek finom rezdülései jelennek meg, nem lázonganak, nem kiabálnak, végzik feladatukat, csitítják az ember gyakran előforduló kirohanásait... Kiemelem a lombos fákkal gazdagított és nyári melegséget sugárzó tájképeit jól megkomponált és visszafogott színeivel, ilyen a Nyár, a Borzos boglya, akár a Szakadaton festett kétfás képe láttán az az érzés fog el, hogy ezen a helyen már jártam, jártunk, otthon érezzük magunkat, vagy az Ünnepek című képét, amely számomra kettős jelentésű: közelebről valóban ünnepi ruhába öltözött női figura látható, de távolabbról érzem az alagutat, s túlsó végén már látom is a művészet pályaudvarát, ahová igyekszünk. ...

Szeretettel fordul a költők felé, ahonnan inspirálódik, de nem illusztrálásként, mint az Evokáció egy csillaghoz Juhász Gyulától vagy Illyés Gyulától a

Nadályszomj, s akkor még nem említettem az Aktot, amelyen a címét meghazudtolóan a bátorsággal megalkotott emberi formák olvadnak egybe a natúrával.

Marton Ágota Márta e zajos életben keresi önmagáigazságát. Keresi a béke szigetét, ahol nyugalom és melegség vesz körül....

Mértéktartása igazolja, hogy élmény nélkül nem létezik igazi művészet. A csönd ölelésében állandó készenlétben várja a világsodákat. Tisztában van azzal is, hogy a megfestendő témára nem nézhet rémülettel. Tiszta tükröt mutat visszafogott indulatairól, feszültségeiről."

A Dávid Ferenc tér 1. szám alatt az élet elkezdődött.

KUTI MÁRTA

Egy jó barát száz atyafi

A fenti ajánlással feldíszítve ajándékozott meg Balogh József barátom, a jeles költő, műfordító, író, szerkesztő Az ész hordoz mindent című, 1600 magyar közmondást tartalmazó, szómagyarozással és mutatóval is ellátott, az Albatrosz Könyvkiadónál (Bukarest, 1976) megjelent, egyszerű, fűzött, de mégis vonzó külsejűre sikeredett kis könyvével. Sokszor mazsoláztam belőle a következő hetekben, de be kell vallanom, hogy Balogh Jóska barátom írásai – legyen az vers, újságcikk, irodalom- vagy műkritika – mindig felvillanyoznak. És nemcsak azért, mert az általa és Fred Micoş közreműködésével (aki akkor a N. Grigorescu Képzőművészeti Főiskola grafikaprofesszora volt) megszervezett, dr. Emil Bologa brassói főorvos és alulírott gyűjteményéből válogatott ex libris-kiállítás a Căminul Artes Galériában visszhangos sikert aratott, vagy azért mert még abban az évben olyan szívhez szólóan írta meg A mágus mosolyog című cikkét a gyűjtőről (aki ugyebár én voltam!) lapunk elődjének Könyvtár című mellékletében (Művelődés 1976/6; Kt. 2. sz.), hogy valahányszor kézbe veszem ezt a lapszámot, még most, öreg fejjel is elérzékenyülök; ráadásul még ugyanabban az évben, A Hét július 31-i számában Vecserka Zsolt marosvásárhelyi fametsző művésznek Bologa doktor nevére alkotott Don Quijote-fogantatású könyvjegyével illusztráltan, Országos ex libris-kiállítás címmel már-már túlzónak érezhető cikkben emlékezett meg a bukaresti kiállítás sikeréről. De már ezt megelőzően a Sepsiszentgyörgyi Megyei Könyvtárban együtt megnyitott, 486 válogatott példányt tartalmazó könyvjegykiállítás kapcsán bebizonyította, hogy nem mindennapi rajongással tekint a bibliofília eme üdvöskéjének életútjára. És Balogh József nem sajnálta a fáradtságot, az időt, hogy alaposan felkészüljön e megnyitóra, s már ott elmondhassa értékelését ezekről az intim műalkotásokról. Pedig milyen sokoldalú alkotó volt ő maga is! Poéta, prózaíró, műfordító, szerkesztő, és mindent a legmagasabb szinten végzett!

Bukarestben 1931. július 18-án született, és ugyanott hunyt el 75 éves korában 2006. március 30-án, s a főváros református temetőjében helyezték örök nyugalomra április első napján.

Persze azért tudnunk – és számon tartanunk – érdemes, hogy 1940-től 1950-ig Nagykarolyban, szüleinek városában élt, ott érettségizett, a Bolyai Tudományegyetem magyar szakára felvételizett, ahol az első évet el is végezte, de másodévtől már a Kijevi Szevenszko Egyetem újságírás szakán folytatta tanulmányait, s sze-

rezte meg újságírói oklevelét 1956-ban.

Tekintélyes – és értékes – életművet hagyott az utókorra.

1961-69 között az Ifjúmunkás, az Előre, majd az Ifjúsági Könyvkiadó szerkesztője volt szülővárosában. De Kék akasztófa című Forrás-kötete, majd három év múlva Záróra, Bánat elvtárs már a teljesen kiforrott költőt mutatják, aki azért prózai írásaival is felhívja magára a figyelmet, hiszen A Gonzaga-káma című kalandregénye (1961) a műfaj minden pozitívumával felvértezett írás. 1961-től lelkesen szerkeszti a jóformán őáltala megújított Könyvtári Szemle című szakfolyóiratot, mely aztán 1974-től a Művelődés Könyvtár mellékletévé nőtte ki magát. Mindeközben persze az Előre című napilapnak is állandó munkatársa, de eredeti forrásművek alapján magyarra fordítja a Viorica Diniescu által románra átültetett Naszreddin Hodzsa című elmés/hasznos keleti anekdotákat tartalmazó valóságos vicces-tréfás aranybányát. Milyen nagyszerűen mulattak-/szórakoztak gyermekeim a bukaresti földregézés évében, 1977-ben nekik dedikált örmény, görög, arab, ujjur, perzsa forrásokból átültetett meséken. Mert gondja volt rá, hogy lányom nevére dedikálva elküldje a mutatványpéldányt. És milyen találóan rá tudott hangozni az illusztrátor Geta Brătescu is, a tehetséges Resu-tanítvány a szerzők és fordító hullámhosszára!

Bizony Balogh Jóska, érdemes volt apait-anyait beleadni, hogy a kiskorúaknak szánt, de a nagyokat is jól szórakoztató meséket minél asszimilálhatóbbá tegyék a magyar serdülő ifjak számára!

Am tudott Balogh József nagyon komolyan is írni. Előbb a Könyvtári Szemlét futtatta fel, majd srófolta meg egyet rajta és Könyvesház címen 1991-től igazán rangos szakfolyóirattá fejlesztette a mindmáig prosperáló könyves céh szakembereinek elméleti/gyakorlati ismereteket egyaránt nyújtó periódikát.

Köszönjük Balogh József, hogy olyan teljes odaadással művelt a sorsod nyújtotta bibliográfiai, bibliotekonomiai, bibliofiliai könyves céh ügyét.

Hadd zárjuk ezt a rövid kis eszmefuttatást azzal a gondolattal, hogy azt a groteszk könyvári megvalósítást, amelyet önmagadnak kérdést feltevő, és ugyanott meg is válaszoló cikkedben (Mi lesz veled, Könyvesház?) A Hét 1991. szeptember 5-i, 36-os számában közöltél, örömmel üdvözljük. Bizony egész életműved összegzéseként elmondhatjuk: „Ez jó mulatság, férfimunka volt!”

GÁBOR DÉNES

Erdély-járó naplóból

Az itt látható rajzok két időszakban készültek, fele részük a hetvenes évek elején négy egymást követő évben, a többi pedig 1998 nyarán három hét alatt.

Az erdélyi szászok valahogyan mindig kiestek az Erdély-járó magyar fiatalok útjából, hiszen – akár csak magam is – elsősorban a magyar vonatkozású emlékeket, a magyar zenét és táncot, a magyar falvakat, templomokat és házakat, a szokatlanul gyönyörű magyar szót keresték, kerestük. Mint építészhallgató, és az építészettörténet nagy rajongója azonban nem mehettem el az erdélyi szász városok és az erődtemplomok mellett. Ezért aztán minden Erdélyben töltött hónapból legalább egy hetet a szászok vidékét jártam.

Ezek az élmények jelentősen eltértek a magyar vidékeken átéltektől. A városok – Nagyszében, Brassó és mindenekelőtt Segesvár – hatalmas építészeti élményt jelentettek. A történelem levegője, a megállt idő és ugyanakkor a múlt és a jelen drámai minőségkülönbsége nagyon megrázó volt. Ezekben a városokban akkor sokkal jobban érezhető volt az űr, amit az alapítók hagytak maguk után, mint a falvakban.

A falvak ugyanis az Erdélyben megszokott egyes falvak képét mutatták, erős szász dominanciával. A magas oromzatú díszes vakolatú téglaházak rendje a szegénység és a szegényesség ellenére tiszteletreméltó erőt és tartást sugárzott, akárcsak a falvak közepén trónoló erődített templomok. Minden faluban volt pap és minden faluban volt összetartó szász közösség. Természetesen ezt a közösséget már azokban az években kikezdte a kivándorlás és az azal kapcsolatos belső és külső ellentétek halmaza, én, mint kívülálló azonban ebből nem sokat érzélhettem. Mindenütt – talán német nevemnek és nyelvtudásomnak köszönhetően – szívélyesen fogadtak, ez a szívélyesség azonban többször volt formális és helyenként kissé bizalmatlanul távolságtartó, mint a magyar falvakban. A szászok mindennapjaihoz és ünnepeihez nem sikerült olyan közel kerülnöm, mint, mondjuk a székiekéhez, de az általuk létrehozott és konokul megőrzött magas szintű építési kultúra lenyűgözött. Az erődtemplomok építészeti világa, mely alapvetően kevésszámú alaptípusra épül fel, a táji és topográfiai adottságok, továbbá a sokszor századokra elhúzódó építés spontaneitása következtében hihetetlenül változatos. Noha a templomok alkotják ezeknek a falvaknak legfőbb vonzerejét, hiszen ilyen számban, változatosságban, ilyen kis területen összezsúfolva a világon egyedülálló látványosságot képviselnek, mégis számomra a táj, a település, a templom és az azokat létrehozó emberi gondolat egysége jelentette ennek a világnak a legfőbb vonzerejét. A védekezés sokszor paranoiával határos gondolata telepíti zárt völgyekbe, rejtett kis szegletekbe a csűrök körkörös védvonalával körülvett falvakat, melyeknek minden portája egy-egy kis erőd.

Kurpod

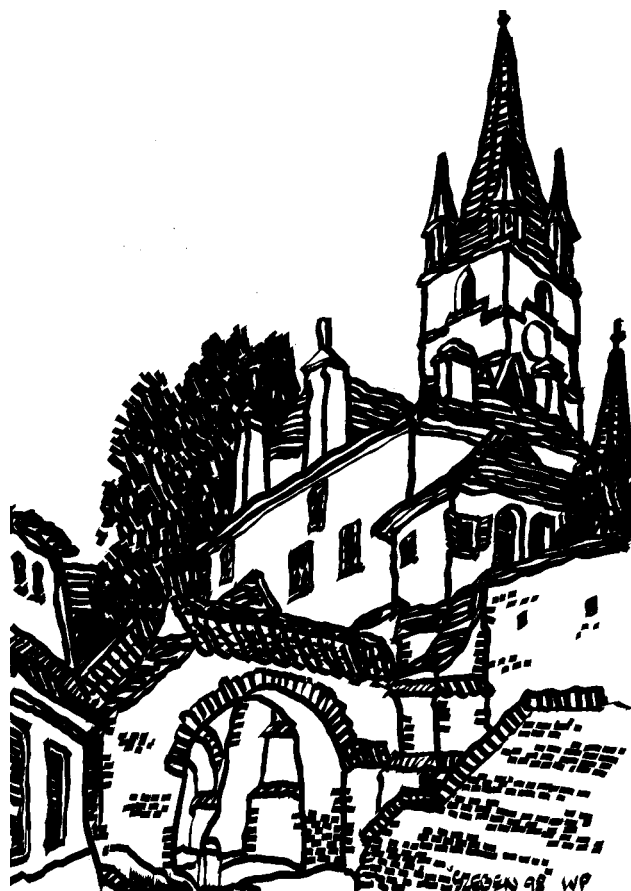
A templom, mint vár, a végső menedék, néha magas falakkal körülvéve a piactéren, de többnyire egy különálló dombon, nehezen megközelíthetően többszörös falgyűrűbe zárva hirdeti egyszerre a közösség félelmét és erejét. A sok évszázados különállás és később a kisebbségi sors nagyon zárt és szabályozott világot hozott létre, melynek konzervatívizmusa a legutóbbi időkig érezhető volt. A vallás és a nyelv összetartó ereje a magyarokhoz hasonlóan a szászok világának is alapját képezte.

Tekintettel arra, hogy a szászok építészeti emlékei javarészt már a szakirodalomban megtalálhatók voltak, a rajzok csupán egy rendkívüli élményre való rácsodálkozás dokumentumai. A formáknak – tömegeknek és felületeknek – sokféleségét és azonoságát akarják megragadni, és sokszor a konkrét téma csak inspiratív ürügy egy leendő építész számára éppen akkor érdekes szerkesztések, egybeesések, tanulságok vonalas ábrázolásához. Mindegyikük egy pillanatot szülte, a szándék inkább a birtokba vétel, mintsem a dolgok megmutatása.

Merőben más a helyzet az 1998-ban készült rajzok esetében. Mint az talán sokak számára ismert, a fordulat után a szászok tömegesen hagyták el Romániát, egyes források szerint 1989 és 1991 között több mint százezren vándoroltak ki Németországba, kétszer annyian, mint a Ceaușescu-rendszer húsz éve alatt együttvéve. A szászok falvai mára részint elnéptelenedtek, részint pedig lakosságuk döntő hányada kicserélődött. A teraszos szőlőket, a gyümölcsösöket, a kerteket senki sem műveli, az üres házak az enyészete lesznek, még anyagukat sem használja fel senki,

Berethalom
Szászerked

Nagyszeben

Szászhermány

legfeljebb az elégethető. A falvakba csak nagyon rossz utak vezetnek, a tömegközlekedés megszűnt. A kivándoroltak egy része megtartotta házáát, és egy helybelire bízta gondozását. A paplakok is sok helyen jó állapotban vannak, a régi papok, akárcsak néhány óslakos, egy-egy hónapot eltöltenek volt falujukban. A megmaradt néhány evangélikust autóval vagy kisbusszal viszik háromhetente istentiszteletre, valamilyik városba, vagy nagyobb lélekszámú faluba. Papok a falvakban nem igen vannak már, istentiszteletre Szebenből vagy Medgyesről küldenek papot. A templomok kulcsát egy-egy megmaradt szász ember, vagy asszony őrzi, sok helyütt azonban a kulcs őrzője nem beszél németül, ami nem is csoda, hiszen az összes szászok elköltöztek már... A szászsebesi templom egyik mellékhajójában például egy sor vasszekrény áll, amelyekre falunevek vannak írva. Ezekben a szekrényekben őrzik a környékbéli elnéptelenedett falvak hajdani szász anyakönyveit. A templomok padjaiban pedig a párnákat és az imakönyveket pontosan úgy találjuk, ahogy azt az utolsó istentiszteletkor hagyták. A templomok, a templomerődök, a falvak fontosabb épületei és a települések elrendezése akkurátusan fel vannak mérve és kiadványokban megjelentek. A tudományt nem érte tehát veszteség.

1998 nyarán azért indultunk el Erdélybe, hogy minél több szász falut felkeressünk, és a huszonötödik órában még egyszer találkozhatunk azzal a világgal, amely a hetvenes, de még a legsötétebb nyolcvanas években is annyi szépséget és élményt nyújtott nekünk. Az utazás során a teljességre törekedtünk, igyekeztünk a rendelkezésre álló idő alatt a

lehető legtöbb helyre eljutni, minél több benyomást szerezni. A szászok világa alaposan megváltozott, ma talán inkább a volt szászok világáról beszélhetünk. A bénító szomorúság azonban hamar átadja a helyét egyfajta kíváncsiságnak. Gondolatban igyekszünk rekonstruálni a helybeliek elmondása és a saját emlékeink alapján azt a világot, amelyet teremtoi otthagytak, de amely még romlásában is lenyűgöző. A táj, amelyben haladunk, még őrzi a hajdani művelés nyomaait, de a domboldalakon a teraszos szőlőskertek erodált lépcsőin már nem sorakoznak tőkék. A gyümölcsösök lassan elvadulnak, belesimulnak a környező ligetekbe. Sehol egy üzem, a csendet nem veri fel a traktorok hangja, még csordákat sem igen látni. A természet lassan kezdi visszahódítani azt, ami hajdan az övé volt, és amit a szászok dolgos elődei hosszú évszázadok alatt eloroztak tőle...

De hagyjuk a melodramát, inkább élvezzük azt a szépséget, melynek párját Európában nem igen találjuk: a dimbes-dombos tájat, melynek rejtett völgyeiben, egymástól pár kilométerre, de mégis csupán az utolsó kanyarban feltárvulva kis falvak húzódnak meg, és mindegyikben egy középkori templomerőd található, szárnyas oltárokkal, festett karzatokkal és mennyezetekkel. A házak ilyen távolból mind épnek látszanak, kanyargó soraikat szolgálai párhuzamossággal követi a hatalmas csűrök tetőinek már foghíjas sora. Ennek az idilli, vagy talán idealizált (?) világnak a képei az 1998-ban készült rajzok.

Zöldágazás Tasnádon és környékén

Az igazi tavasz érkezését, a meleg idő állandósulását és ezzel a tenyészidő beköszöntését minden időben mindenütt örömmel várták, és meg is ünnepelték. Erdélyben is a két Szent György nap, a magyar április 24-én és a román, a régi naptár szerinti május 5-e, s a köztük helyet foglaló május elseje a szertartásos és vígságos közösségi szokásokban s ezekhez is kapcsolódó mágikus praktikákban, hiedelmekben leggazdagabb jeles napok közé tartozik.

E napok előtt fejezték be a tavaszi munkák nehezét, a szántást, a vetést, szervezték a közös nyájukat és csordákat, pásztorait és pakulárait megfogadták, a határpásztorokat (kerülők, zsitárok, hajtók) alkalmazták, e napokban hajtották ki a különféle csordákat, nyájukat a legelőre, ekkor volt a falukével a határ körülbarázdálásának és a közös rétek árkolásának közösségben végzett, a termékenységet biztosító cselekményekkel s áldomásokkal járó szertartásos-ünnepélyes alkalmá.

A nehezebb tavaszi mezőgazdasági munkák befejeztével s az állatok istállóból való kibocsátásával megapadt a földműves ember gondja és dolga. Kezdődött a kevés munkájú, társas életre, udvarlásra, lakodalomtartásra, ünneplésekre ráérő májusi időszak. Alkalmom nyílt a szerelmi vonzalom, a párkereső szándék egyezményes formák szerinti jelképes és nyilvános kifejezésére is. Ilyen Európa-szerzte ismert és különféle változataiban még távolabb is feltehető tavaszi újjászületést termékenységet, szerelmet és örömet kifejező, illetve előidéző jelkép és cselekmény a jobbára május elsejéhez vagy néha más közeli jeles naphoz tapadó zöld fa, vagy zöld ág helyezése az ifjúság-legénység részéről a lányok öszszessége számára a település központjában illetve az egyes legények részéről választottjaik háza elé, vagy kapujába, illetve a tornácok ágasfáira.

Tasnádon és a környező falvakban még a 60-as években is eléggé általános volt a májusfaállítás szokása.

Ez a régió hagyományörző, hisz egy agrárjellegű országrész eléggé elszigetelt környéke. Azt is mondhatnánk, elmaradt iparosodás, városiasodás szempontjából, ha ugyan ezt még ma is elmaradottságnak lehet nevezni. A lakosság földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik.

Az 1970-es évektől kezdődött meg az iparosodás, Tasnádot újból várossá nyilvánították, újból: hisz már volt mezőváros (oppidum). Tasnádra is ipart telepítettek: bútorgyárat, téglagyárat. A környékről került ki a szükséges munkaerő. Elkezdődött a szakmunkásképzés, megkezdődött a falusi lakosság városba történő ingázása.

A környékbeli falusiak legtöbbször az 50-es évekig alig járt a falu határán túl, legfennebb Tasnádra jártak néha a vásárba, üzletbe. Hosszú ideig fennma-

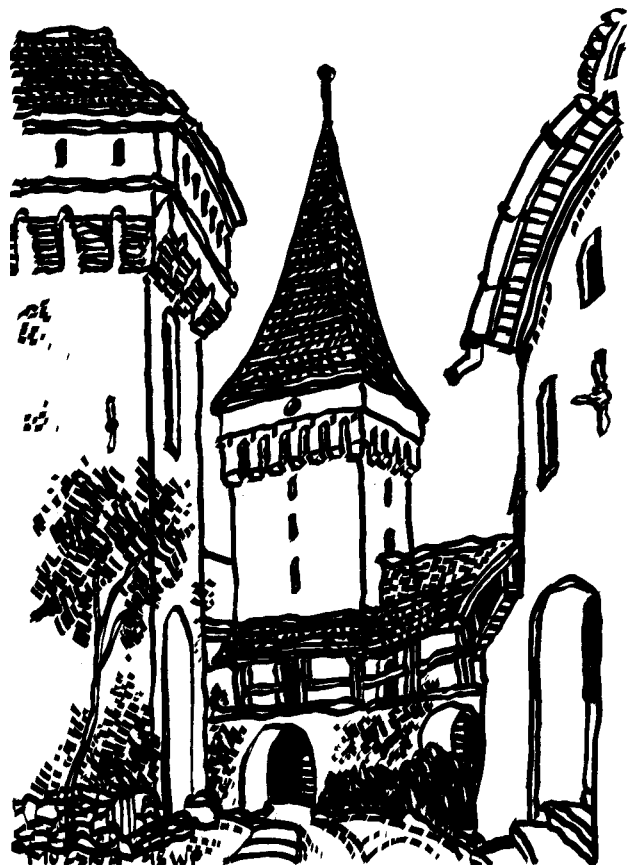
radtak itt a zárt faluközösségek. A hosszú nemzedékek során át alakult szokásokkal, egyezményes jelrendszerekkel. Így maradt itt fenn sok ősi mágikus hiedelemre épülő szokás, többek közt a májusfaállítás, vagy ahogy több faluban is mondják a környéken: a májusfadugás.

Tasnádon és közvetlen környékén a legény már jóval május elseje előtt kinézett magának az erdőben, a mezőn vagy a szőlőben szép virágzó fát. A fa virágának fehérnek kellett lennie, hogy jelképezze a lány szüzi tisztaságát. A kiszemelt fa leggyakrabban vad-cseresznye, vadmeggy, vadkörte vagy cseresznyefa, néha fehér virágú orgonabokor, de kedveltebb volt a fürtös virágzatú madármeggy, amit ezen a vidéken épp gyakori májusi felhasználása miatt májusfának neveznek.

Május elsejére virradóra a fiú elment a fáért, kivágta, a vállán hazahozta, otthon színes szalagokkal, fejkendővel, zsebkendővel feldíszítette.

A mellékágakat lenyeste, a koronáját meg szép

Szászmuzsna

kerekre kiképezte. A fa felékesítésében segítettek a fiú szülei és a lánytestvérei is, főleg, ha tetszett nekik a fiú választottja. Éjfél után a fiú nagy csendben a lány házához lopakodott, a kapufélfára kötözte a fát, vagy a kerítésre szerelte, valamelyik ágasfához is köthette, de ha nagyon nagy, hosszú törzsű volt, akkor gödröt ásott a kapufélfa mellé, és abba dugta, megtámasztotta, vagy bedöngölte a májusfát.

A májusfaállítás vagy -dugás után következett az éjjelizene. Tasnádon a fiúk együtt fogadtak meg egy zenész cigányt, hegedűst, odaálltak a lány ablaka alá, ott a legény énekelt hegedűsöz mellett. Előfordult az is, hogy a fiú nem tudott énekelni, ilyenkor aztán csak a cigány muzsikált. Sok jó muzsikus cigány volt Tasnádon. Egy cigánybandához tartozott egy hegedűs, egy brácsás, egy bőgős s egy cimbalmos, valamint a cimbalmot a hátán hordozó cigány. Tasnádon a következő muzsikus cigánydinasztiák voltak: Bani Pali, Bani Kálmán, Bani Mariska, Bani Jóska, Dankó Pista, Dankó Bandi, Dankó Béla, Dankó Ferenc.

A májusfaállító legények és a cigánybanda sorba vették minden legény választottját, odaálltak együtt a lányok ablaka alá, s a májusfaállító legény énekelt, a banda húzta. A 30-as években az éjjelizenét rendszerint a Szeretnék május éjszakáján letépni minden orgonát című nótával kezdték, az Akácós úttal folytatták. A leány azt, hogy hallotta és elfogadta az éjjelizenét az ablak mögött három egymás után meggyújtott gyufaszállal jelezte. Ilyenkor nem szokott sem a lány kijönni a legényhez, se a legény bemenni a lányos házba. Viszont már korán reggel kijött a lány, hogy megnézzé a májusfát. Ha tetszett neki a legény, aki állította, otthagytta, ha nem tetszett a legény: ledobta a fát.

A Tasnád körüli falvakban: Tasnádszántón, Érkörösön, Érszodorón, Pelekesziben, Tasnádszarvodon, Érszakácsiban, Krasznamihályfalván és Szilágyperben a tasnádihoz hasonló szokások voltak. Mert nem volt nagy a kivágandó fa, nem volt messzi az erdő, hisz csupán a határról kellett elhozni, vagy a szőlőből, a legény egyénileg meg tudta oldani a májusfadugás feladatát.

A fát krepp papírszalagokkal díszítette fel a fiatal legény, de ha már komolyabb volt a szándéka, akkor ajándékként zsebkendőt, fejkendőt, selyemszalagot kötött a fára, ha nagyon vágyott arra, hogy a lány értékelje a fát és az udvarlási szándékot, kölnivizet, és édességet is kötött a fára. Ha már gyűrűs menyasszonya volt a lány: akkor szoknyát, ruhát, sőt 1-2 üveg likört is felkötött a fára. Az ilyen fát már őrizni szokták: hosszú subában, egy nagy bunkósbottal, valahol megbújva őrködött, hogy le ne dobja senki a fát, és nehogy leszakítsák az ajándékot a rivális legények. Meleg és száraz időben befeküdt a sáncba, vagy a kapu előtti híd alá bújott. A hosszú bunkós bottal a fát megcsúfolni akaró kezére koppintott.

Komoly verekedésről egy történet se szól. A fát viszont akkor nagyon kellett őrizni, ha a lánynak más legény is udvarolt és az állított fát leszerelhetette a kerítésről, vagy az ágasról, és a földre dobhatta.

Tasnádszántón is adtak éjjelizenét a lányoknak, de míg Tasnádon cigánybanda húzta az ablak alatt a nótát, addig Tasnádszántón csak a legény ment egy-maga énekelni, vagy éjjelizenét adni. A legény énekét a társai kísérték szájharmonikával vagy harmonikával. A második világháború után már itt is ci-

gányzenészt fogadtak, a tasnádi Bani vagy a Dankó muzsikus cigánydinasztia valamely tagját.

Érszakácsiban más volt a szokás. Ott utcánként mentek a legények a lányos házakhoz, májusfaként orgonafát, vadkörtefát, vagy májusfát (madárcseresznye) állítottak a lányoknak. Csupán a maga virága, fehér virága a fának, az volt a dísz, nem kötözték rá semmit. Éjjelizenét adtak itt is. Hallgatóval kezdték, majd a lány kedvenc dala következett, és popgóssal fejezték be. Nem cigányok muzsikáltak, hanem maguk a legények, vagy a helybeli paraszzenészek. Sokan hegedülnek a parasztemberek közül ma is, és nagyon sok a cimbalmos, érdekes módon sok a női cimbalmos.

Érkörösön csak annak a lánynak állítottak májusfát, kinek már volt szeretője. Az udvarló fiú felállította a fát, s rá kizárólag fejkendőt vagy zsebkendőt kötött ajándékként. Az éjjelizenét fogadott cigánybanda húzta, mely hegedűsből, brácsásból, kontrásból és bőgősből állt. Híres kőrosi muzsikus cigánydinasztia a Varga, Lakatos és a Szécsi család. Az éjjelizenét a Jártam ablakid alatt egy holdvilágos éjszakán című népszerű műdallal kezdték. Általában három nótát húztak.

Tasnádszarvodon – mely már a dombos-erdős községek közé tartozik – minden lány háza elé állították májusfát. Valamilyen virágos fát vagy puszpángot. Éjjelizene viszont csak nagylányoknak, 16 év felettieknek járt. Tasnádról hozattak cigánybandát, de a faluban is volt hegedűs, mégpedig Koszta Dezső.

A már dombok, erdők övezte Ákoson a legények együtt mentek ki éjszaka az erdőre, mindegyik levágott egy-egy szép sudár nyárfát – ha pedig túl nagy volt csak meglapta – egymásnak segítettek a hazaszállításban, a szekérre emelésben.

Otthon a törzsét legallyazták úgy, hogy kerek gömbömbja maradjon, az így lenyesezt fát szalagokkal, kendőkkel feldíszítették, és a fa tövét a lány kapuja mellé a földre ásták. Ha a lánynak más is udvarolni szándékozott, őrizni kellett a fát, nehogy a rivális ledobja a földre, vagy megcsúfolja, s helyette a saját fáját állítsa fel. Mindenik fiú igyekezett szép nagy fát állítani, a szerelem nagysága szerint, ahogy a szív diktálta. A májusfaállítás után a muzsikus cigányokkal sorba vették a lányos házakat, az ott fát állító legény énekelt, ha nem volt jó hangú, megfogadta a falu legjobb énekesét, az énekelt, a legény meg mellette állt, s várta, hogy gyúljon a szerenád elfogadó gyufa lángja háromszor. Nagy versengés volt azért, hogy melyik lánynál kezdjék az éneklést.

A banda a falu első legényére hallgatott, de néha azért mentek előbb muzsikálni, mert többet fizetett egy-egy legény. Minden lánynak énekeltek, kinek volt szeretője, s olyan is volt, hogy a lány égő gyufaszállal kiírta az ablaküvegre: szeretlek.

Általában három dalt muzsikáltak-énekeltek el. A Szeretnék május éjszakáján kezdetével indítottak, aztán a lány kedvenc dala következett, de el kellett húzatni a lány édesapjának a kedvenc dalát is.

Krasznamihályfalván is nyárfát vagy sugármagas jegenyefát állítottak májusfaként. A fát színes szalagokkal díszítették, majd a kapufélfához kötötték. Az ajándékot a fa alá tették, s fát őrizték az ajándékokkal együtt. Éjjelizenét is adtak. Cigánybandát fogadtak, mely hegedűsből, brácsásból, combalmosból, és nagybőgősből állott. A bandával az épp divatos műdalokat húzták. Mindig az Akácós út kezdetével

indítottak, s folytatást a muzsikáló legény parancsolta. Műdallal fejezték be az éjjelizenét.

Bogdándon gyakran megesett, hogy a korábban állított májusfákat ellopták, akik később indultak. Ezért a legény kint is hált a lányos ház tornácán, míg a gazda fel nem ébredt. Századunkban már itt is műdalok voltak az éjjelzene adók repertoárjában, mind a Valamikor fehér rózsá volt az én virágom, vagy a Májusnak szép éjszakáján orgonanyíláskor című dalok. Versengtek egy-egy lányért. A szegényebb sorú fiúknak nem tellett zenészre, ezért ő maga énekelt csupán a lány ablaka alatt, vagy pár jó hangú barát társaságában, és várta, hogy a lány a három szál gyufa gyújtásával jelezze, hogy elfogadta az éjjelizenét és a fiú udvarlási szándékát. Ha nem gyújtott gyufát, ez kosarat jelentett. Sokszor gyújtott volna ugyan a lány, de a szülők nem engedték, mert nem tetszett nekik a fiú, vagy annak családja.

Egy kissé különböztek a szokások a Szilágyság peregén elhelyezkedő Dobrán és Nántún. Itt a legények közösen mentek ki az erdőre, kivágták a kiszemelt szép gyertyánfákat. Több lovas szekérral hordták be az erdőről a kivágott fákat, miknek a koronáját kötötték be a szekér derekába, hogy az meg ne sérüljön szállítás közben. A fák törzsét vontatták a földön. A faluban mindenik legény levette a maga fáját a szekérről és hazavitte. Azért vitte haza, hogy otthon feldíszítse. Aztán a legények maskurának öltöztek. Kifordított bundát öltöttek fel, a fejükre kendőt vagy harisnyát húztak, amelyet a szem és a száj irányában kivágtak, s így az arcukat elfedve bejárták a környék kiskertjeit, a házak előtti virágos kerteket, ahonnan virágot csempentek, s ezzel díszítették fel a fákat.

A díszítés úgy történt, hogy az így összegyűjtött virágokat madzaggal a gyertyánfa ágaira kötötték, jó sűrűn, főleg akkor, ha koratavas lévén, kevés volt a zöld levél a fán. A fákat nem csak virággal, hanem színes papírszalagokkal is feldíszítették, s ezek mellé mindig kötöttek zsebkendőt, fejkendőt, rózsavizet, édességet. Dobrán az éjjelzene csak akkor jött szokásba, miután megalakult a fúvószenekar, és a zenekar megszűnésével az éjjelzene adása is elmaradt.

Mint látható, minden településen olyan májusfát állítottak, olyan fával kedveskedtek a lányoknak, amilyenből több volt a falu határában.

A különbözőségek ellenére arra a kérdésre, hogy mióta állítanak májusfát a lányoknak, mindenhol azt válaszolták: „amióta világ a világ”. Napjainkra viszont már több helységben eltűnt ez a szép szokás.

A Tasnád környéki májusfa rokonai

Ha jól megvizsgáljuk ezt a tavaszi szokást és utánaolvasunk, rájövünk, hogy ez egy ősi mágikus szertartás ma is élő maradványa. Ebből azonban az eredeti indíték és tartalom kiveszett, hangsúlyt kapott az ünnepi forma és kommunikációs vonatkozás. Valamikor a termékenységét idéző mágikus szertartások része volt, de a ma embere is magáénak érezheti. Ez az ősi egyetemes jelnyelv egy most is érthető részlete.

Nem csak a szilágysági és Szatmár vidéki falvakban él napjainkig, hisz a dél-erdélyi Halmágyon is fellelhető ennek a szokásnak egy változata. Itt a legények csoportosan mentek ki az erdőre, kivágták a nyírfákat, szekérral rakták és hazahozták. Minden 14 évet betöltött lány kapuja elé állítottak két nyírfát. Nem volt kifejezetten szerelmi ajándék a kapule-

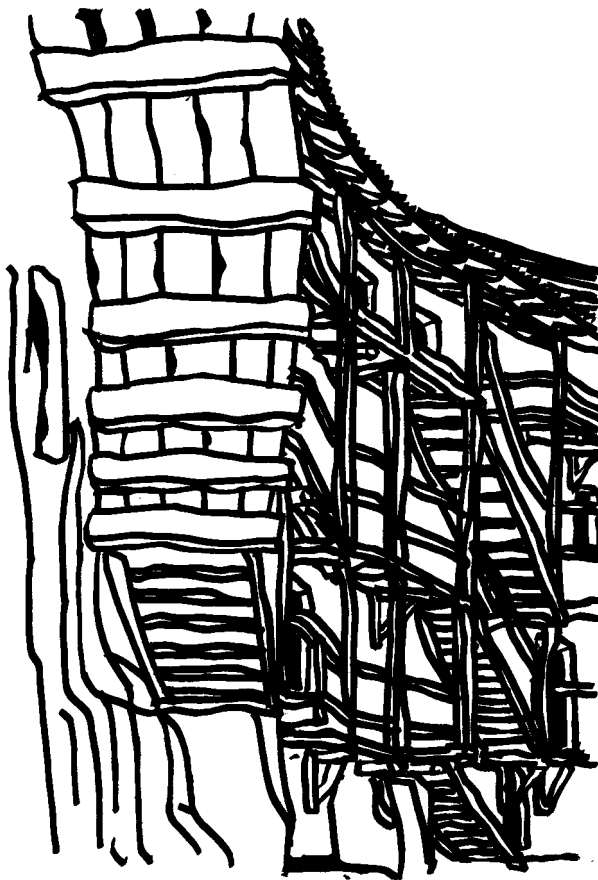
vező. A kortárs fiúk állították a lányoknak, és cserébe a lányok bokrétát kötöttek, a fiúk kalapját ezzel díszítették a húsvéti locsolás előtt. Nem kötöttek a nyírfára se virágot, se ajándékot. Mert a kapulevező nem volt személyre szóló szerelmi ajándék, a kortárs lányok is kalákában készítették el a húsvéti bokrétát a legények kalapjára.

A májusfaállítás szokása élt a Maros megyei Havodon is. Negyed századdal ezelőtt a legények virágos májusfát állítottak a lány kapuja mellé. A földbe ásták a fa törzsét hajnalban. Szerelmi ajándék volt, ezért a legények, kik ugyanannak a lánynak udvaroltak, sokszor összeveszték a faállítás elsőbbsége miatt, néha verekedéssé fajult a dolog.

Ehhez hasonló szokást jelez dr. Kós Károly is mezőségi gyűjtésében. A mezőségi Kemencén hoznak a legények a vállukon egy-egy szép koronájú körsifát – mit előre kiszemeltek –, a falu közepén beássák a földbe, körülbelül egy méter mélyen, de volt úgy is, hogy tövestől ásták ki a fát, és úgy állították be a gödörbe, s jól bedöngölték a földet körülötte. Ezt a fát virággal, krepp papírral díszítették, úgy, mintha rajta termett volna. Még a földön fekvő fára kötözték rá fonállal.

Arra, hogy ez a szokás régi, vannak írásos dokumentumok is: „Zöld farsangkor (Jakab napja) minden lány kapujába, kinek szeretője van, zöld ágat vernek (fehér- vagy lucfenyőt). A gazdagnak és szépnek, kinek több udvarlója van, többet. Az ily fa törzse, veres és zöld cífrázatokkal, arabeszekkel van kiékvítve, s mivel ezt hajnalban és titokban állították fel, vagy pedig mivel az ébredő szerelem jelképe, hajnalfa nevet visel. Az a lány ki ablaka alatt ily díszfát nem talál a kisütő nap, szerencsétlennek, elhagyatottnak érezi magát. Magyarlakta területről gyakori a szokás jelzése. Némely helységben a májusfa felállításában a lány édesapja is segített.” Aki lányt a szeretője becsült, májfát állított május elsejére. Előző éjjel a legények csoportban májfát vágtak, (csentek) szép sudár jegenyefát, s ki-ki vitte szeretője udvarára, hol a lány már várta gyertya mellett, feldíszítette drága kendőkkel, s a vastagabb ágakra üvegeket is kötöttek tele borral, majd az ásott gödörbe beállították a lány apjával. Reggel már meg lehetett tudni melyik lánynak van – és milyen szeretője (a fa nagyságából), s milyen módos a lány: a kendőkből. Ezért akinek nem állítottak májfát, el is volt keseredve, mert nyilvánvaló lett, hogy nem kell senkinek. Sajátos vonás ezen a vidéken, hogy a lány díszíti a fát, és az apa is segédkezik.

Régen a mezőkövesdi matyó legények is csoportokba verődve mentek a lányos házakhoz májfát állítani. Különös szokás, hogy itt nem mindig a legények vitték a fát, hanem a lányos házakhoz közel eső fát díszítették fel, vagy a kerítés melletti fát szalagokkal, színes kendőkkel, mézeskalácscsívekkel. Az első világháború után azonban már csak a különösen szép és gazdag „híres lányok” állították maguknak májusfát. Az ilyen lány május elsején leánytársaival összeállva selyempántlikákat és színes selyemkendőket vagy csak színes papírszalagokat és üveg bort aggattak a fára, amelyet aztán maguk a lányok állítottak fel a kapufélfá mellett. E májusfa aztán így maradt pünkösdig, mikor is leszedték, és a bort elfogyasztották. A közeli Tardon (Abaúj-Zemplén megye) is a lányok maguk tűzik a kapura vagy a ház feléle a májusfát.

Prázsmár

A felvidéki Ipolyságban a legények miután az erdőből hazahozták az 5-6 méteres bükkfát, éjfél körül bevitték a lányos házba, hol a lány pántlikákkal, zsebkendőkkel feldíszítette, majd a legények a kapuoszlop mellett gödröt ástak azért, hogy a díszes májusfát beleállítsák, sőt néha még láncokkal is odakötötték. Ezt követően a legények visszamentek a lányos házba, hol étellel, itallal kínálták őket, s evés után a következő dalt énekelték:

Ki hallotta annak hírét,
Viski János legénységét.
Fűrészsel dönti a májfát,
hogy ne hallják kopogását.
Felveti a jobb vállára,
Viszi Julis udvarára,
Kelj fel Julis, csuhaj, Itt a májfa.
Jó éjszakát, vigyázz rája!

Egy hét múlva visszamennek a legények májfát dönteni, akkor is étellel, itallal vendégelik őket. Valószínű, hogy máshol is kapcsolódott dal a májusfa-állításhoz. Erre bizonyíték az, hogy a fentebb idézett dalnak változatai is ismertek. Párosító dalként tartják számon.

Hallottatok ennek hírét,
Horvát Jóska legénységét.
Késsel faragja a májfát,
Meg ne hallják kopogását,
Teszi-veszi a vállára,
Viszi Bözsi ablakára.
Kelj fel Bözsi, itt a májfa.
Kendőt kössél a nyakába.

Május elsejére virradó éjjel az iparos ifjak valamelyik erdőbe összegyűltek, s nagy tűz mellett dallal és tánccal töltötték az éjt, lányok nélkül. Érdekes az is, hogy ilyenkor éjfélig rendszeren bús énekeket daloltak, éjfél után meg víg, pajkos nótákat énekeltek. Éneklésről, dalolásról sok adat szól, de a dalok szövegét nagyon kevesen közlik. A legismertebb májusfaállító dal a következő:

Kedvesemnek háza előtt,
Az éjszaka magos fa nőtt.
Gyenge szellő lágy szárnyain,
Piros kendő leng ágain.

Tasnádszántón, a Szilágyság és Szatmár megye találkozásánál a legények maguk énekeltek a májusfaállítás éjszakáján s a következő dal volt szokásos:

Nem megmondtam, Kati, gyere ki?
De te, Kati, nem is jöttél ki.
Megállj, Kati, megbánja ezt valaki!

Ez a dal a cigányzene megjelenésével háttérbe szorult, s idővel teljesen elfelejtődött.

Az ugyancsak felvidéki Pusztafaluban (Abaúj megye) a május elsejei zöldágot a lányok állítják, egy 2-3 méteres zöld ágat vagy fát a templomba, míg a tulajdonképpeni hajnalfát a legények hozzák és állítják fel a szeretőjük házához pünkösdkor. Több legény összeállt és éjjel jávor-, hársfát, vagy épp virágzó cseresznyefát vágtak ki erre a célra. A közeli falvakban a nyírfa hajnalfaként való állítása is szokásos volt. Legallyaszták a fák koronáját, hogy szép gömbölyű legyen. A fát a lányos ház oldalához kötözik kötéllal vagy dróttal.

A felvidéki Árva megye szlovák falvaiban lopták a májusfának való zöld fát. Itt fenyőfát állítottak a lányok kapujába, de itt a legény megvárta a hajnalban előjövő leányt, a fáért cserébe pár korona pénzt és deci pálinkát kapott és meghívást estére.

A természet ciklikus változásaival kapcsolatos – és mágikus rítusokat tükröz több zöldághoz fűződő szokás.

Így a Tasnád környéki falvak (Cégény, Tasnádszántó, Nántú) telepes katolikus lakóinak máig szokása a barkaág szenteltetése a templomban. Ezeket a rügyező, bimbózó ágakat a szentelés után hazavitték a templomból és a ház ereszébe dugták, abban a hitben, hogy így védelmet biztosít a háznak és lakóinak a villámcsapások ellen. Nehéz idő esetén egy darabot letéptek a szentelt barkából, és azt elégetve próbálták elűzni a vihart.

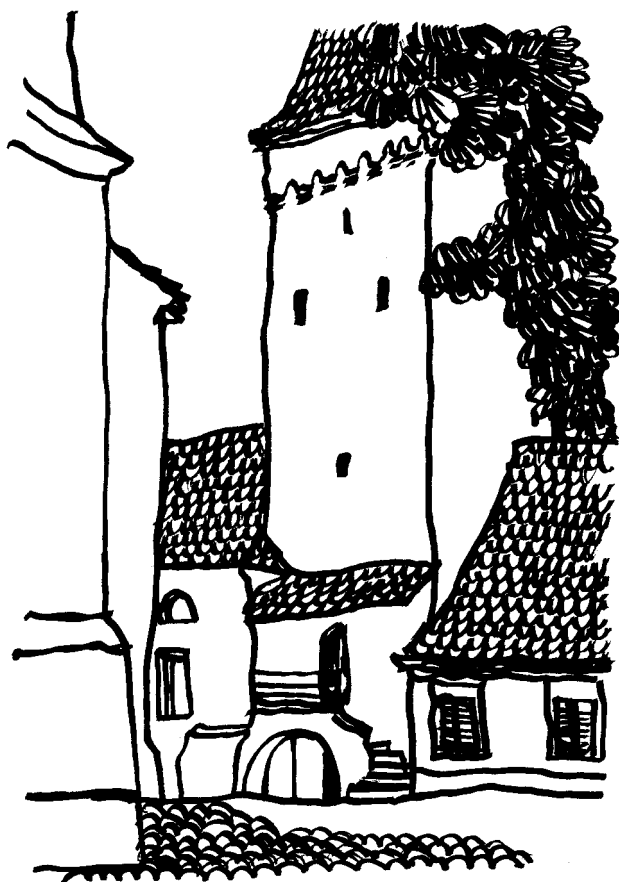
A mezőségi és Küküllő-vidéki román lakosok körében szokásos volt a pünkösdi ünnepkörben vagy Szent Iván napján az ökrök mezei gallyakkal és mezei virágkoszorúval való felékesítése, amit (înpenarea boului) melyet aztán egy álarcos legény a faluban udvarról-udvarra s végül az ökör gazdájának udvarára vezetett. Nyilvánvaló ennek a szokásnak is ősi termékenységvarázslat az eredete. A zöldág mágikus erejébe vetett hitre vall a Tasnád környéki katolikus lakosok Úrnapi szokása is. Úrnapra virradó hajnalban a legények kôris- vagy cseresznyefa lombot hoztak az erdőből, s ebből a templom köré lombsátrakat emeltek, ezeket a sátrakat a lányok virágfüzérekkel díszítették fel. Ezekről a lombsátrakról Úrnapi után mindenki letépett egy ágacskát, s azt az istálló gerendájába tűzte, s úgy hitte, hogy e gally megvédi a tehének tejét elvinni szándékozó boszorkányoktól, vagy ha a nagyállatokat megcsapkodják vele, elkerüli a kórság. Azt is hitték, hogy ha a kis-

gyermek párnája alá teszik az úrnapi ágacskát, megvédi a gyermeket a szemmel veréstől.

A zöld, rügyes vagy virágos ághoz fűződő hasonló hiedelem a Szeged környéki lakosoké, akik pünkösdi hajnalán zöld ággal: fűzzel, s főleg bodzával ékesítették fel házuk táját, különösen a kerítést és az ablakokat, de régen a vízimalmokat is feldíszítették. Abban a hitben tették, hogy a zöld ág védő hatására a mennykő elkerüli a házat. Ezeket az ágakat eltették, s ha valakit szélhűdés ért, meggyújtották és ezzel füstölték a beteget. Úgy hitték, ennek a füstjével kiűzik belőle a gonoszt. Sok helyen, de főleg Szeged környékén, a pünkösdi hajnalán szedett bodzavirágot foganatos orvosságnak hiszik. Ehhez hasonló a tasnádszántóiak pünkösdi rózsához fűződő hiedelme. A virágot a kisgyermek párnája alá teszik, hogy elűzzék a rontó szándékú szellemeket. A Tasnád környéki román falvak lakói (Malomszeg, Csög) hasonló hiedelmeket fűznek a rózsához. Szent György napján a gazda virágos vagy rügyes vadrózsaágát vágott, ezt a kapu két oldalára tűzte, a kapu fölött boltívesen a két ágat összekötötte. A két hajlékony ág összekötési pontjára egy kis virágkoszorút kötött. Nem csak a gyalogkaput, de a nagykaput is felrózsázták. Vadrózsaággal tűzdelték tele az istállót is, főleg az ablakaiban helyeztek el átlósan vadrózsaágat, de a lakás ablakai is rózsaaággal voltak teletűzdelve. Azt hitték a vadrózsa – a rug – mágikus erővel bír, megvédi ennek folytán a ház lakóit a rontástól. Az istállóban azért tűzték ki, hogy megakadályozza a boszorkányokat abban, hogy elvigyék a tehén tejét. Sződemeteren és Malomszegen meg is locsolják a kapu mellé feltűzött rózsaaágakat, azért hogy a nedvek induljanak el, kezdődjön el a szárban az élet, s ahogy a nedvek bőségesen buzognak a rózsaaágban a ház lakói életében is idézzen elő bőséget, a zsendülő rózsaaág varázserejével indítsa el az emberi életnedvek buzogását, és idézzen elő termékenységet. Nemcsak a rózsaaágat locsolták meg Szent György napkor, hanem a lányokat is. Az asszonyokat meg kiváltképpen. A férfiak csapatba verődve megfogták a nőket, a kúthoz, patakhoz, forráshoz, vagy mezei tócsához vitték, ha ellenállt, akkor hurcolták, s vederral locsolták őket, amit a kútból merítettek. Újnémeken a gödrökből merítették a vizet vederral, és a sívalkodó asszonyokat azzal locsolták meg. Ezt azért tették, hogy bő termést kérjenek az asszonyok által az úrtól, hogy az állatok bőségesen szaporítsanak, s a termőidőszakban jó legyen az időjárás, bő esők hulljanak.

A Szent György napi esővarázsló szokásról több adat is van: a Fehér megyei havasalji legények Szent György napkor az erdőre mennek, és az egyik legényt bükkfagallyakba öltöztetik, s lóra ültetve hazakísérik a faluba. A legénycsapat minden háznál megáll, a zöldágba öltöztetett kísérők táncolnak, a lovas zöld alakot meg vízzel locsolják. A gazdától bort és pénzt kapnak. Nem csak szárazság idején végeznek esővarázslatot. Ilyen esővarázsló s evvel jó termést idéző, a juhok egészségét óvó paparuda-járás és öntözés volt itt még húsvét utáni harmadik kedden, nagycsütörtökön, és pünkösdi utáni második csütörtökön is.

A Kis-Szamos menti Apahidán a század elején áldozócsütörtök reggelén az esőt és termékenységet hozó felvonulást szervező román legények a nagyvelű hársfáról (*Filix grandifolia* vagy *plathyphyllis*) annyi gallyat metszettek le, hogy az három ember-

Medgyes

nek teljes zöldbe való öltöztetéséhez elegendő legyen. A gallyak végeit gúzsba tekerve tetőtől talpig zöldbe öltöztették magukat, a közepén járó fő paparuger fején gallyakból formált két szarva közé egy csókát vagy varjút kötöttek. Zeneszó mellett haladtak végig a falun, betértek minden ház udvarára s ott táncot jártak. Ezt a gazda pár fillérrel honorálta. A paparuger-járás célja az apahidaiak szerint az, hogy a juhokat óvja a varázslat a betegségekétől, a jérék jól tejljenek, ne legyen szárazság, és jó termés legyen abban az évben. Ez utóbbira vonatkozik a zöld emberkék vízzel való leöntése. A paparugert itt is megöntözték, majd az általa viselt zöld ágakból eltettek egy-egy gallyacskát, azt a szoba mestergerendájára szögezték föl amulett gyanánt.

A Tasnád környéki és az érmelléki román falvakban is szokás volt az ökor pünkösdi felcifrázása. A lányok által gyűjtött mezei virágból font koszorúval az ökor nyakát ékesítették fel, de van olyan helység, pl. Csög, ahol az ökor egész testét zöld gallyakkal borították be, és virággal tűzdelték meg a gallyakat, s az így felvirágzott ökröt behajtották a gazda udvarára. Az ökröt vezető legény kéregből készült álarcot tett az orcájára.

Ha tovább keresünk a népszokások közt, rábukunk több olyan szokásra, ahol a fiatalságot, az ifjút a zöld ág vagy a fiatal fa jelképezi. A hétfalusi borica kelléke a tebe.

A tebe fenyőfacsúcs. Lányos házakat aprószentek napján, s az attól számított 4-6 héten át fölkereső boricasok egyik alakja egy idősebb ember, aki a legé-

nyek magaviseletére is felügyel, ő a tebeherdő. A tebe, tehát a fenyőcsúcs, ez fel van díszítve mint a karácsonyfa, almával, aranyozott dióval, színes papírral és kendőkkel. Ezt hordozza a csapat magával. A tebét minden lányos házba elvitték, és tánc közben benn állott félretéve.

A fiatal fenyő a románoknál gyakran megjelenik, a lakodalmon. A román lakodalmi menet vezetője a stegar vagy stegis (magyarul: zászlóvivő). Ennek a menetet vezető fiatalnak feltétlenül jó táncosnak kellett lennie. Kora reggel a stegis zászlót tűzött a násznagy házára, majd zászlóval a kezében, amely katrinca darabokból, pántlikából és virágfonatokból készült, táncolva vezeti a násznépet. A mőcök a zászló fiatal, vékony fenyőfából készítik, amelynek végét keszkenőkkel, pántlikákkal és különféle virágokkal ékesítik. A szilágyságban a zászló díszét, mely a mőcökéhoz hasonló, még apró csengőkkel is kiegészítik. Tasnád környékén a legény, aki a lakodalmi menet zászlóját hordja, főképp pántlikákkal ékesíti fel. Nemcsak a lakodalomban s a boldogságban jelképezi a fiatal a csemete, hanem a temetésen is.

Amikor meghalt egy fiatal legény vagy fiatal férfi, a hóstátiak (Kolozsvar) is fiatal feldíszített fát vittek a gyászoló gyülekezett előtt. Erdély románok lakta területein, de főleg Fogaras környékén és a Mőcvidéken is, ha meghalt egy fiatal legény, egy csapat fiú – 7 vagy 9 – kiment az erdőre, levágott egy fiatal fenyőfát, 4-5 méter magasat, legallyazták a fát a csúcsáig, s csak a hegyében hagytak meg egy pár ágat. Ünnepeyes csendben a vállukra emelték a fenyőfát, hazavitték a halottas házba, itt feldíszítették szalagokkal, csengőkkel, virággal. A temetőbe vezető úton a koporsó előtt vitték. A sír mellé tűzték és ott is hagyták addig, míg el nem korhadt, és magától ki nem dőlt. A magyarországi románok kétágú almafagallyat készítettek a temetőbe a halott fejéhez. Ennek ágaiba különféle gyümölcsöket tűztek, ez volt a halott fája (pomul mortului). Ezt a temetési menetben a koporsó előtt vitték, majd az elhantolás után a sírfőnél beszúrták a földbe. Ezt a kétágú almafát a paradicsom almájának tartották, amelyre a lélek felmászván a mennybe az Istenhez jut. Tehát a zöld ág, a fiatal fa nemcsak örömvárás jele, nemcsak szerelmi ajándék, nemcsak gonoszüző varázseszköz, hanem a fiatal halott jelképe is. Nemcsak a halál jelképe, de a boldogságé is, az élet boldog pillanataiban is jelképezi az ifjút. A lakodalmakban ilyen jelképes ajándékot láthatunk: a lakodalmi peracet, mely a násznagy jelképes ajándéka. A lakodalmi perac a következő elemekből áll: másfél méteres választott fenyő, amelynek tövét kenyér nagyságú lyukasztott kalácson átszúrták, és egy saroglyadeszkára rögzítették. A kalács mellett különböző, a nemi életre utaló ajándékok hevernek. A fiatal fenyő csúcsán levő ágakat karácsonyfa módjára díszítették. A fenyő tetejére, a törzs felső részéhez erősítették a ruhagyertyát. A ruhagyertya más vidékek vőfélyzászlajához hasonlítható. 1-1,20 m hosszú bot, amelynek felső részére piros és kék szalagokat illesztnek, különböző színű fejkendőket kötnek, csúcsa pedig virágkoszorúban végződik. Ehhez hasonló a Tasnád környéki vőfélypálca is. Ezt a vőfélypalcát a lakodalmi menet előtt viszi egy legény. A feje fölött lobogtatja a szalagokkal, színes kendőkkel és csengőkkel díszített vőfélybotot, amely fiatal fából készül. Egyébként a fiatal fenyőnek, mint kultikus eszköznek az egyéni élethez

kapcsolódó szokásrendszerben sokkal gazdagabb szellemi háttere van. Fenyőt díszítenek mindenféle fiatalság jelképezésére, hisz ember és természet meghatározza egymást. A fenyő a székelyek földrajzi viszonyaiban életfa, úgy ahogy életfa a szilágyságiaknak a gyertyánfa, a szászoknak a nyírfa, a mediterrán vidékieknek meg a ciprus. Mindenhol zöld gallyal díszítik a lakodalmi házat, a gazdaságot, abban a hitben, hogy megvédi őket a rossz szellemektől. Azt is hiszik, hogy életerőt és gyarapodást hoz a házra. A Szilágyság peremén fekvő Dobrán gyertyánfa ággal díszítik a lakodalmi házat, a Fogaras környéki magyar evangélikus szórványban és a szász falvakban nyírfaival tűzdelik ki a lakodalmas ház udvarát, nyírfa állítanak májusfaként is, de a házra fenyőfagallyakból készítenek szív alakú koszorút, és beleírják: Isten veletek a lányos ház esetében, és Éljen az új pár feliratot a fiú házára tett fenyőkoszorúba. Nekik ez jelenti az életfát. Leírtam különböző vidékek zöld ághoz, életfához fűződő hiedelmeit, s végül idézzük a néprajztudóst is: „A májusfa a természet újjászületésének szimbóluma az ifjúság tavaszi szokásainak Európa-szerte ismert szimbolikus kelléke. Egyaránt tükrözi a természet ciklikus változásaihoz fűződő praktikus elképzeléseket és a naptári év egyházi mozzanatait. A 18. században szokás volt még a templomban is májusfát állítani s ez a tanítók és a diákok dolga volt. A májusfa állításának napja a magyar nyelvterületen május elseje, de történeti és friss adatok szerint pünkösdkor is állítottak májusfát. Főleg a szász és felvidéki szászoknál és a szlovák népességnél volt szokásos.

A két ünnep kapcsolata annyira erős, hogy nehéz volna eldönteni, melyik is volt korábbi és melyik naphoz kötődik több zöldág hiedelem. A 15. századtól kezdődően szólnak forrásaink a májusfa állításáról, a szokás azonban bizonyosan régebbi.

A fa virággal, kendőkkel, hímes tojással való díszítése mellett más szokások is voltak, pl. Erdélyben, Csíkban, hol a fa törzsét ki is faragták, kicifrázták, a legény rávéste a monogramját és a lány nevét is szív alakú vésetbe írta. A fa bontása a szászok lakta vidékeken nyilvános közösségi megnyilvánulás volt, táncsal, mulatással, versenyzéssel tarkított ünnep, míg a szilágyságban, a szászöldi magyar szórványban egyéni cselekedet. A lány- vagy az apja bontotta le. A közösségi bontásnak több változata ismert: fáramászás, májusfa kitáncolása, lovas versenyzés, pünkösdi király és királynő választása.

Néha a májusfa mellett, vagy helyett májkereket állítottak, mely egy magas rúd végére tűzött, szalagokkal, borusúvegekkel díszített szekerkerék. A kerék díszeit versenyezve próbálták leszedni. Az ügyességi verseny győztese lehetett legénybíró vagy pünkösdi király. A hagyományörző falvak e szokást megőrizték, s nekünk talán érdemes lenne a Lévy Strauss felállította kommunikációs jelrendszerbe elrendezni. A társadalomban a kommunikáció három szinten megy végbe: az asszonyok által kialakult kapcsolatok szintjén (ez az asszonyok cseréje), a javak, a szolgáltatások s az üzenetek cseréje, hírek kicserélődése révén. Mintegy negyedik kommunikációs lehetőséget nyújtnak a házassági és családi szabályok.

A negyedik kommunikációs szinthez tartoznak a szerelmi ajándékok, s a termékenység rítusok. Ezt Tasnád környékének szokásrendje is bizonyítja. A

falvak zárt közösségek voltak, az emberek ismerték egymást, egymásról szinte mindent tudtak s még azt is előre látták, hogy mit várhatnak egymástól. Egymást ismerve a gyermekeiknek is a szülők választottak társat, és ezt már kis korukban tudatták is a gyerekekkel. Amikor legénysorba lépett a legényke – 14 éves kora után – már maga készítette a kiválasztott lánynak szánt ajándékot. A Szilágyságban is így történt. Az egész környéken szokás volt az ajándéktárgy készítése. Ez egyben szerelmi vallomás is volt, illetve a viszontszerelem kifejezése, és az egymás iránti elkötelezettség kifelé is ismert jegye. A család is részt vett az ajándék elkészítésében. A legény anyja is segített elkészíteni az ajándékot. Ehhez hasonló szokások voltak a Bács-Kiskun megyei Szeremlén is. A faluban a fiúkat és a lányokat már gyermekkorukban egymásnak szánják a szülők, kik gyermekük nevében látványos ajándékokat is küldözgetnek a másik gyermeknek, májusfát is szokás volt állítani a kiszemelt leánykának. A lány aztán 12 éves korától már eladónak is számított, bár az ajándékokat még mind a fiú szülei küldték (pl. mosósulykot, pünkösdi evezőt, s más díszes munkaeszközt). A szerelmi ajándék sorába tartozik a májusfa is. Ha szemiotikai szempontból vizsgáljuk, észrevesszük, hogy a legény és társai: expeditor, kódoló; a jel, a kód: a májusfa és tartozékai; a receptor, a dekódoló: a lány és a közösség. A lány egyben vissza is jelez.

A fiatal fa mindig fiatal férfit, néha nőt jelképez. Ez nemcsak a májusfa esetében észlelhető, hisz fiatal fát vágnak ki az ifjú temetésekor, azt díszítik fel, ezt viszik háztűznézőbe, házassági szándék kifejezésére, s annak biztosítására, hogy a házasság termékeny legyen. Fiatal díszített fenyőt ajándékoznak a fiatal párnak, s szépséget és termékenységet kívánnak a „kidugott” májusfával is, hisz ez mindig fiatal és virágzó ág. Ez a „szerelmi jel” – „zöld ág” – más tavaszi ünnepek szertartásán is szerepel. Húsvét nagyhegyében a legények gallyakat hoznak az erdőből, és ismerőseik kapuit, főleg ahol lányok is vannak, feldíszítik fenyőgallyal. Húsvét másodnapján a legények elmennek a nevezett házakhoz öntözni. Az egyik legény a „kokos”, fehér inget és fehér gatyát vesz fel, fakarddal ijesztgeti a családtagokat, s a gyermekektől kokót gyűjt. Ehhez hasonló szokásokat észlelhetünk a Tasnád környéki falvakban is. Itt is díszítenek zöld ággal, locsolni járnak, tojást kérnek és kapnak, de nem öltöznek fehér gatyába és az ing fölé fekete lájbit vesznek, de a kalapjukban zöld rozmaringszál van, piros muskátli és a nadrág is fekete, akárcsak a fehér ing fölé vett lájbi. A húsvéti ünnep alkalmával több jelzés is történik a termékenységre. Nem csupán zöld ággal jeleznek. Ilyen jelzés a húsvéti locsolás, a tojás, a tojás vörös színe (vérszínű) vagy a piros tojás, a gatyá, az ing és a kakas. Biztosan ebbe a mágiatorozatba tartozik a kakaslövés hagyománya is Szakadátan.

A májusfa szerelmi jel. Tasnád környékén minden adatközlő arra a kérdésre, hogy kinek állították a májusfát, azt felelte: „annak, akinek a szív diktálta”. A szerelem volt a fontos, nem az, hogy eladó volt-e a lány. A fa nagysága és díszítettsége a szerelem intenzitását mutatta. Udvarlári szándékát a lány ajándékkal jelezte: fejkendőt, zsebkezdőt, édességet kötött a fára. Még teli üveg bort is.

Házassági szándékát már úgy bizonyította a közösség előtt, hogy ruhát, szoknyát, drága fejkendőt

kötött a fára. A lány vissza is jelez. Az elfogadás jele az, ha nem dobja le a fát, hanem estig ott hagyja, ahová tették. Ugyancsak az elfogadás jele az, ha a ráaggatott ajándékokat megtartja, viseli, és nem ajándékozza tovább – állítják Dobrán. A májusfa dugása után éjjelizenét adtak vagy adattak a lányoknak. A lány három szál gyufa egymás utáni meggyújtásával jelzi, hogy észrevette és fogadja. Magyarcsaholyban az első szál gyufa meggyújtása azt jelentette, hogy hallotta a lány, nem alszik. A második szál gyufa meggyújtása azt jelentette: elfogadja és örül az ajándéknak. A harmadik szál gyufa felvillantása a viszontszerelem jele volt. Ha sötét maradt az ablak, az egész Tasnád környékén a visszautasítás jele volt. Arról keveset tudunk, hogy mit énekeltek a lány ablaka alatt. Valószínű, hogy a cigányzene megjelenésével tűnt el az erre az alkalomra szolgáló népdal. Nemcsak a sötét ablak jelentett visszautasítást, hanem az is, ha a lány az ajándékba kapott két zsebkezdő közül nem küldte vissza kihímezve az egyiket. Az elsőbbségért is folyt a harc. Minden legény azt szerette volna, ha az ő szeretőjének van a legszebb fája. Szép lányoknak több legény is állított májusfát. Magyarcsaholyban a főhely a tornác első ágasa volt. Vigyázni kellett arra, hogy a rivális legény nehegy leszerelje és a második ágásra kösse az előzőleg odaállított fát. Éjszaka viadal folyt itt a legények között. De nemcsak a szerelem jelei ékeskedtek a házak előtt, hirdelve az ifjúságot, a szerelmet, hanem a megvetés jelei is. Híres „rossz lányok” kapujára száraz ágot kötöttek, túskezdőt, íziket, és döggel, üres konzervdobozzal vagy záptojással díszítették a fát. Ez is a szerelmi állásfoglalás jele.

LAKATOS BAKÓ MELINDA

Segesvár

A régizene művelése Erdélyben

(Szerzői megjegyzés. 2006-ban ellátogattam a Csíkszeredai Régizenei Fesztiválra, amelyen 1991-es újraalapítása óta nem jártam. Láthattam-hallhattam, milyen nagyszerűvé nőtte ki magát ez a hősies múltú, 1986-ban betiltott rendezvény. Karda Emese igazgatóasszony felkérésére örömmel kapcsolódtam be a 2007. évi Fesztivál előkészítésének munkájába. Ebből az alkalomból szedtem elő 1992-ben Grácban, egy nemzetközi előadóművészet-történeti konferencián tartott előadásomat, amely a régizene erdélyi honfoglalásának összefoglalásaként tudtommal egyetlen a maga nemében. Úgy érzem, kár volt ezt már akkor nem megjelentetnem magyarul is. Hiszen – amint a csíkszeredai fesztivál sikere is mutatja – nagy az érdeklődés nálunk a historikusnak nevezett előadói gyakorlat eszközeivel megszólaltatott régizene iránt. Ami a csíkszerdai eseményeket illeti, írássomat – amelynek terjedelmi határait természetesen a meghívó intézmény szabta meg – 1992 óta meghaladták a tények, de az ott valóságos mozgalommá lett régizenélés erdélyi előzményeit arányosan és va-

lóságúen világítja meg. Ha kimondatlanul is, de tükrözi a tényt, hogy ennek az irányzatnak az erdélyi befogadása szűkebb pátriánk európai betago-lódásának becses része volt. Persze ma is az. Amit nem tettem meg 1992-ben megteszem most: közlöm a ma-gyar fordítást. Tudom, jobb szolgálatot tennék az ügynek, ha kiegészíteném, aktualizálnám. Ehhez a feladathoz azonban nincs elegendő értesülésem, for-rásom. Fordításom közreadásával egy hasonló átfog-ású, de naprakész tanulmány égető szükségességé-re is kívánok figyelmeztetni. 2007. március 7.)

1. Bach-kultusz. Orgonazene és oratórium né-met templomokban és iskolákban (1922-től)

A régizene rendszeres művelése Erdélyben a hu-szadik század húszas éveiben kezdődött, a honi evangélikus németiség legfontosabb kulturális és tan-Intézményeiben: a brassói Fekete templomban és a Honterus Gimnáziumban Victor Bickerich zeneigaz-gató, illetve a nagyszebeni Főtemplomban és a Brukenthal Gimnáziumban Franz Xaver Dressler ré-vén. Mindkét zeneművész bevándorló volt, ifjúko-rukban a berlini, illetve lipcsei Bach-kultusz tanúi és befogadói. Példaképük Karl Straube volt. Munkahe-lyüket egy-egy erdélyi Thomaskirchének és Thomas-schulének tartották. Mindketten több mint negyven éven át áldásosan teljesítették küldetésüket, mint ta-nárok, orgonaművészek, egy-egy Bach-kórus veze-tői és rendszeres oratórium-előadások karnagyai. A kommunista hatalomátvétel után tevékenységük ter-mészetesen a templomra korlátozódott és csak kivé-teképpen terjedhetett ki az államosított zenei életre, mivel a totalitarizmus nem tűrhette az egyházzenét és az egyházzeneszket az iskolákban.

A totalitarizmus évtizedeiben a Bach-kultusz és az orgona-, valamint az oratóriumzene művelése Er-dély német templomaiban fontos tényezői voltak egy több mint 800 éve Erdélyben élő népcsoport va-lásos, kulturális és nemzeti önvédelmének. Dressler-nek nem sikerült az osztályharc sztálini kiéleződésé-nek legnehezebb éveit szabadságvesztés nélkül túl-élnie. Többéves börtönbüntetés volt a sorsa két kivá-ló fiatal zenésznek, Erich Bergelnek és Klaus Knall-nak is, akik Kolozsvárt vezették német egyetemi hallgatók oratórium- és motettakórusát.

Mindazáltal a Bach-kórusok tevékenysége sem Brassóban, sem Nagyszebenben nem szakadt meg. Ma is folytatódik, amikor a rendszer már nem kultu-raellenes, a romániai németiség létszáma viszont tra-gikusán megcsappant. A Fekete templom orgonistá-ja és regens chorija Eckhart Schlandt. Nagyszeben-ben Ursula Philippi mint a főtemplom orgonistája, Kurt Philippi pedig mint egyházzenei felügyelő és a Bach-kórus karnagya tevékenykedik. A folytonosság megőrzéséért folytatott harcuknak hiteles történelmi jelentőséget tulajdonítunk.

Botorka

2. Nagyszebeni múzeumi zenélések (1940–1945)

Közel húsz évvel Bickerich és Dressler letelepedése után, 1940-ben jelent meg a nagyszebeni zenei életben a fiatal honi zeneigazgató, orgona- és csembalóművész, Kurt Mild, aki három-három évig Lipcsében és Berlinben tanult, többek között Fritz Heitmann-nál is. 1940 és 1945 között adott múzeumi hangversenyei, amelyeken ő és zenésztársai rendszeresen barokk kamarazenét játszottak, zenei életünk fontos fejezetét képezik. Az ő Neupert-csembalóján kívül a szintén Lipcsében képzett, bukaresti George Iarosevici viola da gambája is hallható volt ebben a keretben. Mild orgona- és csembalójátéka romantikaellenes, energikus és objektív volt, olyanként a korra jellemző. (Iarosevici viszont egy csellószerűen domborodó hátú gambán, lábbal, acélhúronkon, érintők nélkül és felső vonófogással, csellóvónóval gambázott, úgy hogy – Paul Grümmer példáját követve – voltaképpen csellózott a gambán, így felfogásában mintegy nemzedéknyivel volt öregebb csembalós társánál.) A berlini Hans von Benda és Gerda Lammers is fellépett Kurt Milddel és zenészkörével, akárcsak a bukaresti fuvolaművész, Vasile Jianu.

3. Kurt Mild Kolozsvárott (1955–1970)

1945 után Mild is politikai üldözött volt, raboskodott is. Kiszabadulása után meg kellett válnia Nagyszebentől. 1955-ben Kolozsvárra telepedett le, ahol 1956-ban óraadó tanárként orgonát és csembalót tanított a zeneakadémián és rövidesen a szó teljes értelmében hangversenyképes orvoszenekar vezetőjévé is lett. Oktatói tevékenysége és még inkább sokoldalú részvétele a helyi zenei életben Kolozsvárt a régizene művelésének romániai központjává tette.

Állandó kamarazenei partnerei voltak Dumitru Pop fuvolaművész és a már említett (Bukarestből Kolozsvárra átköltözött) gambás, Iarosevici. Legnagyobb felfedezettje és „teremtője” Emilia Petrescu bukaresti szoprán volt, akit a hatvanas években Göttingában is elsőrangú énekművésznak tartottak. Petrescu asszonnyal Mild néhány hanglemezt is fölvetett, egyebek között Händel Lucrezia kantátáját. Ez az előadóművészi teljesítmény maradandó bizonyítéka a ténynek, hogy a hatvanas évek Romániájában a kései barokk előadói gyakorlata nemzetközi mértékkel mérve is figyelemreméltó színvonalat ért el.

Szerencsére Mild folyton iparkodott, hogy kolozsvári kamara- és zenekari hangversenyekhez új erőket nyerjen meg, mind fiatal énekeseket, mind hangszereseket. Nemzedékem nagyon sokat tanult tőle, olyan ismereteket, amelyeket az akkori Románia elszigeteltségében senki más nem adhatott volna át nekünk: teraszos dinamikát, egyértelmű és következetes artikulációt, stílusok szerint differenciált díszítést. Csak fiatal fuvolás voltam, de elsajátítottam irányítása alatt a generálbasszus célszerű kidolgozását is.

4. A kolozsvári Collegium Musicum Academicum (1968-tól)

Mild pedagógusi nyitottságának köszönhetően a fuvolás Pop külföldre távozása és a gambás Iarosevici kiválása után utódaik, a Pop-tanítvány Gavril Costea és a Iarosevici-tanítvány Ilse L. Herbert nemcsak akarták a szerepüket átvenni, hanem szakmailag is fel voltak rá készülve. Furcsamód nem sikerült Mild-

nek egy hegedűst is állandó együttműködőjeként megnyernie. Az oboás Liviu Vârcol ellenben szívesen vetette magát alá Mild előadóművészi credójának. Így lett Mild Collegium Musicum Academicum elnevezésű együttese kvartetté, amelynek műsorrendjén a két fúvóhangszer szonátainak és triószonátainak a dominanciája mellett a continuo-hangszerek – a csembaló és a gamba, illetve a cselló – ritkábban szólalnak meg szólószerepben.

Mild 1970-ben vándorolt ki Németországba. Legjobb tanítványa, Botár Katalin lépett a helyébe. Amikor 1975-ben az oboás Vârcol is kivándorolt, csak egyvalaki jöhetett számításba, aki az ő helyét az együttesben elfoglalhatta: a fiatal Aurel Marc, aki már diákkorában fellépett volt Milddel és a Collegium Musicum Academicummal és ma, akárcsak Costea kollégája, a kolozsvári zeneakadémia professzora. 1975 óta változatlan az összetétele a Collegium Musicum Academicumnak, amelynek jellegét a csembalós Mild alakította ki. Esetenként vendégművészekkel bővül. A német, olasz és francia későbarokk szonáta- és szvitirodalmán kívül az együttes alakalomszerűen neki ajánlott kortárs műveket is játszik.

A totalitarizmus évtizedei nem kedveztek a Collegium Musicum Academicumnak, amely ma kétségkívül az ország legjobb régizene-együttese. Bár egyrészt a totalitárius berendezkedésű állam egyetlen hanglemezháza már-már kényeztette, eladdig, hogy csaknem teljes repertoárját lemezre vehette, az állam úgyszintén egyetlen hangversenyügynöksége egyetlen egyszer juttatta el külföldre (Odessza, 1987). S mivel a román hanglemek alig voltak kül-

Kereszténysziget

Rados

földön kaphatók (ami ma sincs másképpen), a Collegium Musicum Academicum az országhatárokon kívül jószereivel ismeretlen maradt. Még nem jelentkezett egy szponzor, aki fennállásának 25. évfordulójára egy CD-lemezzel ajándékozná meg az együttest.

5. Nyitás Bazel, Innsbruck, Szombathely felé (1970-től). A brassói Cantus serenus (1972-től)

Karl Vötterle kasseli kiadó és elkötelezett Románia-barát jóvoltából Ilse L. Herbertnek magadatott az egyszeri alkalom: 1970-ben, bel- és külföldi gembáshangversenytevékenységének tizedik évében a bázei August Wenzinger professzornál nyári tanfolyamot végezhetett. Nemzedékének ez az első kapcsolatfelvétele a régizene nyugat-európai iskolájával csaknem annyira történelmi esemény volt, mint harminc évvel azelőtt Mild hazatérése Berlinből. A mély hangolás vagy a consort-játék gondolata – hogy csak két példát említek – ennek a tanulmányútnak a hozadékaként jutott el hozzánk. Otto Ulf professzornak köszönhetően 1979-ben és 1981-ben ugyanő Innsbruckban képezhetette magát tovább, ahová közvetítésével további érdeklődők és zenésztársak is ösztöndíjasokként jutottak el a nyári tanfolyamra. Az Innsbruckhoz fűződő baráti kapcsolatok Ulf professzor visszavonulása után Howard Arman úrral ugyanolyan gyümölcsözően működnek. Ilse L. Herbert mint a szombathelyi Capella Savaria együttes gyakori vendéggembása is sok értékes impulzust fogadott be és gyümölcsöztethetett otthon. A gembások, akik nagyrészt az ő ajánlása alapján tanultak Inns-

bruckban, időnként Brassóban jöttek össze, ahol a Cantus serenus együttes magvát alkották. Ebben ma kizárólag historikus hangszereken és többé-kevésbé historikus módon játszanak. Nagymérvű kivándorlások gyakorta változtatták meg a Cantus serenus összetételét. Az együttes tagjai közül a ma Nagyszébenben élő testvérek, Astrid Niedermeier (a művész-nő 1998-ban elhunyt – utólagos szerzői megjegyzés) és Kurt Philippi tekinthetnek értékes gembás teljesítményekre vissza. Ma az együtteshez tartozik az állandó vendég, Ilse L. Herbert mellett a bukaresti Bianca Manoleanu szopránénekes, Horia Cristian (csembaló), Hanke Katalin (hegedű), és Filip Ignác (furulya) – egy kivétellel valamennyien (a két nagyszebeni muzsikussal egyetemben) az innsbrucki Nyári Akadémia volt ösztöndíjasai.

6. Az ifjúság régizene-mozgalma (70-es évek-1985)

1970 után más régizenei csoportosulások is jelentkeztek, merőben új profillal. Ennek az új hullámnak a forrása a marosvásárhelyi (utóbb feloszlott) Tanárképző Intézet volt. Kulcsszemélyisége volt és marad Babrik József, a sokoldalúan tehetséges főiskolai hallgató, aki huszonötödik születésnapja előtt meghalt, és nemzedékének eszményképévé vált. Főiskolai tanulmányaival párhuzamosan barátja, a magyarországi Kecskés András támogatásával Magyarországon lantot is tanult. E hangszer fiatal mestereként üttörő volt Romániában.

A régizene-mozgalomra, amelyet ő és baráti köre

elindítottak, mindenekelőtt a komoly és sokoldalú, mindazáltal nem akadémiai jellegű képzés volt jellemző. A historikus előadói gyakorlat alapjait, az éneklést és a reneszánsz és a korabarrokk számos hangszerének a kezelését főleg autodidaktaként és egymástól sajátították el. Ezek a muzikusok egyrészt a reneszánsz zenealkotásainak, másrészt nemzedékük pop-zenéjének vagy a honi népzeneének a művelését nem tartották összeegyeztethetetlennek, mindhárom zenefajt szeretettel kutatták és gyakorolták. Így régizenei tevékenységük ifjúságközelibb, pop-muzsikálásuk nemesebb lett. Ennek a meglepően életerős mozgalomnak az évi szemléje a Román Televízió magyar adása finanszírozta csíkszeredai Régizene Fesztivál volt, amelyet először 1980-ban tartottak meg és 1986-ban, hetedik megtartása előtt egy nappal tiltottak be a hatóságok.

Azóta e fesztivál sok személyisége hagyta el Romániát s vált svéd, német, ausztráliai, magyar, osztrák állampolgárrá. Tudomásom szerint csak két csoport van, amelyek túléltek az elhallgattatás éveit és most ismét tevékenyek: a kitűnő lantos, Deák Endre vezette, nagykárolyi Collegium Caroliense és a székelyudvarhelyi Juvenalis, az egyetlen romániai régizenei csoportosulás, amely bejegyzett társaságként tevékenykedik, és amelynek vezetője, a sokoldalú énekes, hangszerművész, oktató és nevelő Elekes Emőke az együttes bevételein kívül semmi más jövedelemmel nem rendelkezik.

E mozgalom képviselői közül a legmagasabb színvonalat a kolozsvári Musica Antiqua érte el, amely kizárólag okleveles muzikusokból állott. Tagjai többségének kivándorlása következtében kellett tevékenységét beszüntetnie. Az együttes furulyása, Majó Zoltán ma valószínűleg országos legjobb ebben a szakban.

7. Tények és kilátások

Összefoglalás helyett csak néhány tényt szeretnék még ismertetni, és néhány kilátásra szeretnék utalni.

Románia egyetlen zeneakadémiáján sem tanítják a régizene előadói gyakorlatát. A „régizenei stúdió” vagy „intézet” fogalma ismerős ugyan, de egyik főiskolánk sem valósította meg. Mivel az ország egyet-

len zeneművésze sem okleveles csembalós, gambás, lantos, furulyás, barokkhegedűs vagy -cellós, ezeket nem is lehet főiskolai főszakokként tanulni.

Az ezirányban tájékozódni akaró és képzésre vágyó fiataloknak nagy esélye: egy külföldi ösztöndíj. Erich Türk fiatal orgona- és csembalóművész már három külföldi mestertanfolyamot végzett el, hogy magát a francia barokk előadásában tökéletesítse. Amióta 1991-ben a nyugatnémet kormány a Merzdorf cég egy csembalójával (egy 17. századi Blanchet kópiájával) ajándékozta meg a kolozsvári zeneakadémiát, Erdélyben adottak is a francia barokk zene historikus előadásának a feltételei.

A kicsiny esély az, hogy az embernek itthon és külföldön olyan barátai vannak, akik tudásukat szívesen adják tovább. Az idén Kolozsvárt első ízben megtartott Nemzetközi Bach-Akadémia egy harmadik – optimális – utat is megmutatott, s egyben ragyogó bizonyítékát tárta fel annak, hogy fiatal muzikusaink mennyire együttműködés készek és teljesítményképesek tudnak lenni a régizene területén.

Utóirat. E beszámoló szerzője önnön fuvolaművészi múltját nem tartja az itt felvázolt zenetörténeti folyamat jelentős részének, de a hála jegyében meg kíván itt emlékezni a ma Németországban élő Christa Dresslerről. Ilse Herbert mellett ő volt csembalós tagja annak a triónak, amely 1963 és 1971 között számos hangversenyt adott, Nagyszebenen kívül Bukarestben, Leningrádban, Tallinban, Vilniusban, Drezdában, Szófiában és másutt is.

LÁSZLÓ FERENC

Mivel egy *Berichte über die Pflege der Alten Musik in Slowenien, Kroatien, Siebenbürgen und Ungarn* [A régizene művelése Szlovéniában, Horvátországban, Erdélyben és Magyarországon] című összeállítás részeként látott napvilágot, az írás címe első megjelenésekor csak Siebenbürgen [Erdély] volt. Az 1992. 11. 19–21. között, a gráci Hochschule für Musik und darstellende Kunst Előadóművészeti Intézetében tartott előadás. Siebenbürgen, (szerk.) Johann Trummer, *Alte Musik – Lehren, Forschen, Hören. Perspektiven der Aufführungspraxis. Symposium, Graz, 1992. Bericht* [Régizene – tanítása, kutatása, hallgatása. Az előadói gyakorlat kilátásai. Szimpózium, Grác, 1992. Beszámoló], Regensburg. Con Brio, 1994. 159–164.

Régiek versus újak

A vita egy modern szemszögéből

„Kérem, jól jegyezze meg, hogy természetunktől fogva mindannyian arra a bizonyos athéni bolondra hasonlítunk... aki azt vette a fejébe, hogy az összes Pireuszban horgonyzó hajó az övé. A mi rögeszménk pedig nem egyéb, minthogy az egész természet kivétel nélkül a mi céljainkat szolgálja. És ha megkérdézzük filozófusainkat, mire szolgál ez a számtalan állócsillag, amikor feleannyi is elég volna, akkor higgadtan azt felelnék: arra, hogy szemünket gyönyörködtessék.” (Bernard le Bovier de Fontenelle: *Beszélgetések a világok sokaságáról*)

Már a 17. század végén elkezdődött, de leginkább a 18. század folyamán teljesedett ki az a folyamat, melynek során az angol gondolkodás hatása saját

hazájában is háttérbe szorította Descartes szemléletét. „Descartes maga óvatosságból, hogy az egyházzal összeütközésbe ne kerüljön – amit még sem ért el – nem fogadta el nyíltan Kopernikusz és Galilei tanítását” – olvassuk a Pallas lexikonban.

Bernard le Bovier de Fontenelle (1657–1757) a korszak szellemének engedve, egy köztes megoldást javasol, az új vívmányokat igyekszik Descartes felfogásával összeegyeztetni. Híres munkája *Entretiens sur la pluralité des mondes* (Beszélgetések a világok sokaságáról, 1686) oly népszerű volt, hogy minden szalonban vitatták, ami bizonyosságot tesz arról, milyen elterjedt volt már akkor a műveltek közt a mechanikai világmagyarázat nézete. Ez a mű fiktív dia-

Jakabfalva

lógus egy művelt világfi és egy érdeklődő nemeshölgy között, mely a kor csillagászati ismereteit tárgyalja Kopernikusz, Galilei, Kepler és Descartes alapján, indexre kerül, mert a ptolemaioszi világbkép ellen szól, ennek ellenére már Fontenelle életében huszonnyolc kiadást ér meg.

Fontenelle nagyon fontos munkája ez, hiszen olyan örökérvényű gondolatokat tartalmaz, amelyek a mai kutatóknak segítenek megérteni a modern filozófiai kialakulását. Olyan eszmék ezek, amelyek a modernkori gondolkodás bölcsőjében születtek. Kötetének tanulmányozása azért tanulságos, mert a mai olvasó a természettudományok kialakulásának forrongó, az elméletek harcától terhes időszakába térhet vissza. A 17. század fordulójának korszakát az ész, a felvilágosult értelem, a természettudományokról való ésszerű gondolkodás és a legvégtelensebb esztelenség, az obskurantizmus és az európai boszorkányüldözések fellángolása egyaránt jellemezi. Fontenelle ebben az időben a Francia Tudományos Akadémia titkára, ezért hangsúlyozza a természetan, a matematika hasznosságát. Ő fogalmazza meg a tudománypolitika máig érvényes alapelvét, és az igazság keresését tüzi ki a tudomány céljául.

„A helyes gondolkodás mindig hasznos – írja Fontenelle –, még akkor is, ha nem hasznos dolgokról gondolkodunk.” Szövege világos, összefüggő érzerveket sorakoztat fel, olvasása során leküzdhetőnek tűnnek az időbeli és kulturális szakadékok. Szemléletesen példázza az antik és a modern kultúra közötti összefüggéseket. Olyan szimbólumokat és parabolákat olvashatunk műveiben, amelyek azok-

nak is segítenek megérteni a fontenelli gondolatokat, akik nem a korszak szakavatottai. Ennek is tulajdonítható, hogy gondolataival korábban akkora elismerést szerzett.

A *Digression sur les anciens et des modernes* (Elmélkedés a régiekről és a modernekről, 1688) című szövege egy sor olyan gondolatot vet fel, ami meghatározta a korabeli vitákat. Rögtön a mű elején egy paradoxonnal teszi szemléletessé a modernnek és a régiek közti kapcsolatot. A modern világszemlélet legnagyobb igazságát mondja ki: az emberek nem egyformák, de a különbözőséget, az eltérő gondolkodást tiszteletben kell tartani, valamint mindenkinek joga van a gondolati szabadsághoz, ha azzal mást nem sért meg. Belátta, az emberiség fejlődésének története folytonos, a régi és az új embert is ugyanabból az anyagból gyúrta a természet, tehát emberi mivoltukban semmi különbség nincs közöttük.

„A természet mindig ugyanazzal a masszával dolgozik szakadatlanul” – vallja. Tehát mindenki egyenlő, eredendően nem különböznek az emberek. Az alapvető különbség csak a gondolatok másságában van, az teszi sokfélévé az emberiséget, ugyanúgy, ahogyan a növényeket is. A paradoxon abban áll, hogy a fákat és az emberi szellemet állítja egymás mellé. Párhuzamot von a kettő között, de ezt is szimbolikusan teszi meg. Egyrészt arról beszél, hogy minden tájegységnek megvan a sajátos növényzete, így minden országnak megvan a sajátos emberi temperamentuma, ami csak rá jellemző. Így például „van egy jellegzetesen itáliai gondolkodásmód, amely egyáltalán nem hasonlít a franciaéhoz”. Ez az egyedi gondolati világ könnyen áthelyezhető egy másik tájegységébe, de fenn áll a veszélye annak, hogy átalakul, ahogy a francia földön „satnyán fejlődő itáliai narancsfák”. Úgy gondolja, minden kornak és tájnak megvan a saját maga gondolati egyedisége, amit lehet máshol érvényesíteni, de elvesztheti eredetiségét, és nem eredményez megfelelő homogén produktumot, mert „a népek nem őrzik meg teljes egészében az éghajlatukból származó eredeti szellemiségüket”. Ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a keveredéssel, szükséges rosszként együtt jár a torzulás is: „Az, hogy görög könyveket olvasunk, éppolyan hatással van ránk, mintha görög nők közül házasodnánk. Sok ilyen házasság révén a görög és francia vér bizonyára veszítene sajátos jellegéből, és a két népre jellemző arcvonások kissé megváltoznának”.

Így van ez a gondolatok és a műalkotások esetében is, az utánzás és az idegen elemek bevittele észrevétlenül hátulütőket rejt magában. Fontenelle véleménye az, hogy ez az eset csak két szomszédos állam között érvényes, mert az egymástól távolabb eső népek nem alkalmasak az ilyen jellegű, könyvek révén történő kulturális kapcsolatra. Szerinte nagyon valószínű, ha a négerek vagy a lappok görög könyveket olvasnának, nem értenének meg semmit a hellászi szellemiségből. Szkeptikus a forró és a jeges égövvel kapcsolatban, szerinte ezek nem alkalmasak a tudományok művelésére. Úgy véli, hogy a kultúra határait a természet eleve megszabta, így sohasem lehet majd nagy néger vagy lapp szerzőkkel találkozni.

Ebben a gondolatmenetben a térbeli szemléleti szempontok mellé még egy időbeli is társul. Fontenelle felismeri, hogy minden történelmi kornak megvan a saját maga arculata, és annak produktumait,

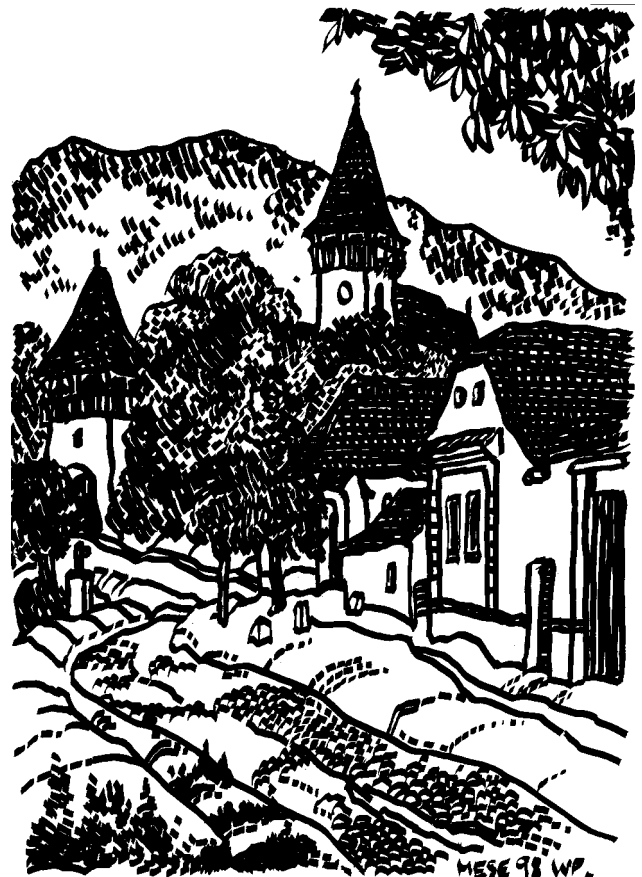
valamint gondolkodóit nem lehet áthelyezni későbbi korokba. A régi görögöket nem szabad, és nem is lehet utánozni. Nem célszerű őket lemásolni, hanem belőlük építkezve, és rájuk hivatkozva kell a saját magunk korszellemében értéket teremteni. Ezek a gondolatok bármelyik korszakra érvényesek, és a mai napig helytállóak. Fontenelle szerint, ugyanolyan fák nőttek a régi időkben is, mint a modernség korában, nem voltak azok sem nagyobbak, sem szebbek. Így az akkori nagy szellemek sem voltak értékesebbek a maiaknál. Ha akkor ugyanolyan fák nőttek, ugyanolyan masszából gyúrta őket a természet, akkor bármelyik kor embere elérheti azt a szintet, nagyságot, amit az akkoriak, sőt túl is szárnyalhatja azt. Az időbeli homogenitás nagy szerepet kap értekezéseiben.

Úgy véli, minden kornak megvannak a saját nagyjai, akiket nem érdemes összemérni más korok óriásaival. Meggyőződése, hogy a régiek és modernek hosszadalmas vitája lezártnak tekinthető, hiszen „az évszázadok nem hoztak létre lényegei különbséget az emberek között”. Ha volna is valamilyen különbség az egymás mellett fekvő, hasonló égövbe tartozó országok (Itália, Görögország, Franciaország) között, azt könnyedén el lehetne tüntetni. Egyetemes emberi értéként a másságot fogadja el: „legyünk bár régiek vagy modernek, görögök, latinok, vagy franciák, mindnyájan teljesen egyenrangúak vagyunk”.

Itt úgy gondolom Fontenelle egy kissé elfogult, amikor Európán kívüli kultúráról nem hajlandó beszélni, és ezzel ellentmond saját magának, megcáfolja az egyetemes egyenlőségről alkotott felfogását. Ugyanakkor azt is elismeri, hogy a növényekkel ellentétben a gondolatokat át lehet ültetni más táj embereinek elméjébe, „mert az emberi agyat sokkal könnyebb megmunkálni, mint a földet, melynek anyaga keményebb és ellenállóbb. Ezért van az, hogy az egyik ország gondolatai könnyebben átplántálhatók egy másikba, mint növényei, és műveinkben könnyebb volna érvényre juttatni az itáliai géniuszt, mint földünkön narancsfát nevelni”.

Tisztában van azzal, hogy eszméit kortársai nem fogadják egyöntetű elismeréssel. Úgy véli, jobban méltányolták volna érveit, ha frappáns retorikai csellekkel szembeállította volna a régiket és az újakat, úgy, hogy közben nyakas okoskodóknak titulálta volna azokat, akik a moderneket lekicsinylően kezelik, és az ókor híveinek sértéseit sértéssel viszonzta volna. Úgy látja azonban, hogy ilyen érvelési rendszerrel sohasem lehet a vitát dűlőre vinni. A legjobb megoldásnak azt ajánlja, hogy a természettan köréből vett példák során mutassák meg a szembevetendő eltéréseket, a két tábor véleménye ne az üres disputákba, és a végtelenségig elnyújtott retorikába süppedjen, hiszen „mihelyt elfogadjuk a régiek és közöttünk természetből fakadó egyenlőséget, azonnal megszűnik minden nehézség”.

Az eltérések csakis a korból, kormányzatból, közügyekből fakadhatnak. A régiek hívei azzal szoktak diadalmaskodni, hogy mindent ők találtak fel, így sokkal okosabbnak bizonyulnak a moderneknek. Fontenelle feltalálás-érve kiszélesíti ezt a gondolat-kört; szerinte korántsem voltak elmésebbek, csupán annyi írható a javukra, hogy időben megelőzték őket. Itt nem a véletlen találmányokra gondol, „amiért akár a világ legügyetlenebb emberét is tisztel-

Mese

hetnénk”, hanem azokról beszél, amelyek komolyabb szellemi erőfeszítést is igényelnek. A modernek javára szólva azt is mondhatnánk, hogy az időben elsőbbséget élvező felfedezésekhez nincs szükség komolyabb gondolkodásra, de annál nagyobb erőfeszítést igényel a későbbi korok emberének munkája, hogy kiegészítse a régi találmányokat, sőt a moderneké még több szellemi energiát és képességet emészt fel, hiszen nekik a már kiegészítettek kell megtoldaniuk valami hasznossal. Minél több mindent fedeztek fel, annál nehezebb újat alkotni, mert az anyag folyamatosan kimerül. Ezt az érvelést sem tartja teljesen relevánsnak, hiszen a meglévő felfedezések tudásunkat is gyarapítják, így könnyebbé teszik a továbbgondolásukat. Az új munkában mindig tovább él a régebbi alkotójának szellemi ereje, így ő is részesül a munkáért járó dicsőségből. Ha elvonnánk az ő részét, „semmit sem maradna több nekünk, mint neki”.

Ezzel szemben felhívja a figyelmet: ahhoz, hogy a modernek mindig meghaladják a régiket, az is alapvetően szükséges, hogy a folyamatnak a dolgok teremtésnek megfelelő alapot. Az ékesszólás és a költészet minden korban azonos eséllyel rendelkezik, hisz „csak bizonyos számú, elég korlátozott ismeretet követel meg, és elsősorban a képzelőerőn múlik, márpedig az emberek néhány száz év alatt is összegyűjthették ezt a kevés ismeretet”. A képzelőerő pedig független a tapasztalatoktól és a szabályszerűségektől, ezek nélkül is lényegét adhatja az alkotásba. Ezzel ellentétben az orvostudomány, a matematika és a természettan végtelen sok ismeretet hal-

moz fel, és a gondolkodás helyességének alárendeltje. Ez rendkívül lassan, és folytonosságát megőrizve fejlődik, sokszor a véletlenszerű tapasztalatokból táplálkozik, és mint tudjuk, a véletlen szeszélyes. „Természetesen ez a folyamat végtelen és mindig a legújabb fizikusoknak vagy matematikusoknak kell a legokosabbaknak lenniük.”

Szerinte a modernitás legtökéletesebb vívmánya a filozófiában keresendő, ez pedig nem más, mint a gondolkodás módja, az érvelés technikája, ami innen minden ágazatra kiterjed.

Ez a „francia filozófus, Bernard Le Bovier de Fontenelle, akinek szerencséje volt 1657-től 1757-ig, tehát éppen száz évet élni, írt egy könyvet a kultúra országaról. Azt állította, hogy ebben az országban két tartomány van: az alacsony és magas kultúráé. A magas kultúra természetesen a fejedelmi udvarok nagy művészete. Az alacsony kultúra a népé, a parasztoké (akik akkor a társadalom túlnyomó többségét alkották). A parasztkultúra gyenge, durva, suta dolog, felejtjük is el. Fontenelle azt hitte, hogy ez a kétféleség

öröktől fogva való és örökre így is marad. Ugyanebben az időben Angliában – mely mint tudjuk az ipari fejlődés mintaaországa – kezdték észrevenni, hogy éppen az ipari fejlődés következtében a népi kultúra pusztulni kezd. És akkor Percy püspök elkezdett gyűjteni, majd megírta az Ancient English Reliquies című sorsdöntő jelentőségű könyvét. Európa ekkor figyelt föl a népművészetre. És nemsokára már úgy gondolkodtak, hogy ez a kultúra nem alacsony, hanem mély. Van tehát magas- és alacsony kultúra, de mögöttük ott él (ameddig él) a mély kultúra, amelyet Fontenelle és az udvari népség észre sem vett” – írja Vitányi Iván.

A régiek és modernek vitája elvesztette aktualitását Fontenelle halála után. Olyan kor követte, amelyben a fejlődés ritmusa hihetetlenül felgyorsult, az ipari fejlődés háttérbe szorította a kultúrát, gyökeresen megváltozott a társadalmi értékrendszer, de ennek ellenére Fontenelle gondolatai mindmáig nem vesztek el időszerűségüket.

VÉGH M. BALÁZS

FELHÍVÁS

A XVIII. TORDASZENTLÁSZLÓI KÓRUSTALÁLKOZÓRA

Az RMDSZ és az EMKE Tordaszentlászlói Választmánya, a Thamó Gyula Közművelődési Egyesület, Tordaszentlászló Helyi Önkormányzata és Református Egyházközsége szervezésében; a Nemzeti Kisebbségvédelmi Hivatal, a Communitas Alapítvány, a Szülőföld Alap, a Kolozs Megyei Művelődési Felügyelőség és a Népi Alkotások Központja remélt anyagi támogatásával, valamint az EMKE, a Romániai Magyar Dalosszövetség, az RMDSZ Kolozs Megyei Szervezete védnökségével az idén is megszervezi a hagyományos, idén már a XVIII. Szent László-napi Kórustalálkozót a világhírű magyar zenetudós, a népzene alapuló új magyar muzsika megteremtője, Kodály Zoltán születésének 125. évfordulója tiszteletére.

Az eseményre 2007. június 30-án, szombaton kerül sor délelőtt 9 órai kezdettel a református templomban, folytatódik Szent László szobrának megkoszorúzásával, üdvözlő és emlékbeszédekkel, valamint a hagyományos kórusművek közös előadásával a cinteremben. Ezt követi a benevezett kórusok felvonulása, délután pedig kórushangverseny a művelődési házban.

A kórusok részvételi szándékát 2007. május 30-ig, írásban kell bejelenteni a következő címre: Szóke Zoltán lp. 407505 Tordaszentlászló/Sávadisla, str. Pap utca nr. 350 sz., jud. Cluj – Kolozs megye.

A jelentkezési lapon kérjük pontosan közölni a kórus teljes nevét, nemét, címét, létszámát, a karnagy nevét, a kórus műsorát: a szerző nevét, a kórusművek címét, tudva, hogy egy-egy kórus műsora nem haladhatja meg a 10-15 percet. Akik először vesznek részt a találkozón, jelentkezési lapjukhoz mellékeljék kórusuk összefoglaló történetét is archívumunk számára.

A távolabbról érkezőket – külhoniakat, akik egy vagy több éjszakát szeretnének itt tölteni, a faluturizmus keretében, fizető vendégekként tudjuk fogadni. Ez irányú igényüket a fenti dátumnál nem későbbben a következő címre kell postázni: Boldizsár Zeyk Imre, RO 407505 Tordaszentlászló/Sávadisla, str. Nagy utca nr. 379. hsz., Kolozs megye/jud. Cluj, telefon/fax +40-264-374001, elektronikus postacím: zboroka@yahoo.com.

A közös éneklésre kijelölt kórusművek: Erkel Ferenc – Bárdos Lajos: Szózat. Ajánljuk, hogy a jelentkező kórusok műsorában szerepeljen legalább egy Kodály kórusmű, illetve egy csokornyí, a Kodály által vidékükről gyűjtött népdalokból, feldolgozásokból.

Kedves Dalostestvérek! Ne feledjétek jeligenket: „Nyelvében és szokásaiban él, dalaiban és művészetében érez a nemzet!”

Boldizsár Zeyk Imre RMDSZ elnök, **Szóke Zoltán** lelkipásztor;
Tamás Gebe András polgármester; **Guttman Mihály**, Dalosszövetség tb. elnöke,
Boldizsár Zeyk Zoltán elnök, Thamó Gyula KE.

Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fóruma

7. BUDAKALÁSZI TALÁLKOZÓ Budakalász, 2007. június (7)–8–10.

**A MAGYAR KOLLÉGIUM
ÉS A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET**
tanácskozást szervez

2007. június (7)–8–10-én Budakalászon
Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közműve-
lődési Civil Szervezetek Fóruma

7. Budakalászi Találkozó címmel.

Helyzetelemzés

Az anyaország és a határon túli régiók között a kulturális – ezen belül a közművelődési – szférában a 90-es évek társadalmi fordulata után sokcsatornás kapcsolat jött létre. Az első időszakban két, egymástól lényegében elkülönült szálon:

- az állami intézmények, alapítványok – elsősorban anyagi – támogatása és
- a civil szervezetek – elsősorban önfelkarozás – támogatása révén.

Ez az elkülönülés a kezdeti időszakban természetesnek volt tekinthető, ám sajnálatos módon a mai napig fennmaradt. Pedig az azóta eltelt időszak világosan megmutatta, hogy az állami intézményrendszer – jellegéből, feladataiból, felépítéséből adódóan – nem képes a felmerülő igények teljességét kezelni, nem tud elegendően rugalmas lenni: a fehér foltok száma nem csökken, hanem nő.

A határon túli civil szervezetek napi munkájukhoz a legtöbb segítséget – éppen, mert az szakmai, módszertani segítség – a magyarországi civil szervezetektől kapják. Az anyaországi civil szervezetek viszont az egyre terebélyesedő feladatrendszert nem képesek finanszírozni a magyarországi civil szféra, a pályázati- és támogatási rendszer igen lassú fejlődése miatt.

A 2007. esztendőben új helyzet állt elő azzal, hogy a külhonban élő magyarság nagy része már az EU-hoz tartozik.

A tapasztalatok kicserélése nemcsak a résztvevők munkáját segíti, hisz a civil szervezetek között épülő kapcsolatrendszer hozzájárul a kisebbségben élő magyarság önazonosság-tudatának erősödéséhez.

A fórum célja

A társadalom kulturális életének hajtóerejei a családok mellett nyilvánvalóan a civil szervezetek.

A tanácskozás célja, hogy

- képet adjon a civil szféra által végzett kulturális, közművelődési munka jelentőségéről;
- módszertani, szakmai segítséget nyújtson a határon túli magyar kulturális civil szervezetek napi munkájához;
- megerősítse a hazai és a határon túli magyar civil szervezetekkel való kapcsolatokat;
- felmérje a határon túli magyarok öntevékenységen alapuló közművelődési kezdeményezéseinek és

közösségi erőinek támogatására rendelkezésre álló szellemi és anyagi erőforrásokat.

A fórum szervezői

A Magyar Kollégium, mint civil szervezet; a Magyar Művelődési Intézet, mint költségvetési intézmény. Mindkét szervezet több mint egy évtizede végez olyan munkát, amely a határon túli magyarság kulturális életét segíti; sok szakmai tapasztalatcserét is szerveztek már.

A fórum résztvevői

– a határon túli magyar közművelődési civil szervezetek (egyesületek, alapítványok, körök, közösségek) küldöttei;

- anyaországi (magyarországi), a határon túli közművelődést támogató civil szervezetek vezetői;
- anyaországi állami szervezetek (intézmények, közalapítványok, hivatalok) vezetői.

Összesen, mintegy 100 fő részvételére számítunk, akik 8 országból érkeznek.

Előzmények

A konferencia elődjének tekinthető a Magyar Művelődési Intézet által 1996. december 13–15-én Kecskeméten rendezett tanácskozás. A szervezők 2000. június 2-4. között rendezték meg az első, 2001. június 15–17. között a második hasonló találkozót. A 2002. esztendőre tervezett rendezvény finanszírozási nehézségek miatt nem valósult meg. 2003. június 26–28. között került sor a 3. Budakalászi Találkozóra, míg 2004. június 18–20-án már a negyedik találkozó jött létre. A 2005. június 17–19-én megrendezett 5. Fórum minden eddiginél nagyobb létszámú és eredményesebb volt. A 2006. június 16–18-án megszervezett 6. találkozó még ennél is sikeresebb lett. A 2007. évi 7. Fórum ez utóbbi tapasztalatait hasznosítva, az azon felmerült igényeket kielégítendő jön létre.

A fórum időpontja: 2007. június (7)–8–10.

A fórum helyszíne: Budakalász, Művelődési Ház (Budakalász, Szentendrei út 9.)

A program helyszíne, Budakalász községben, a Faluház. A település többnemzetiségű. A magyaron kívül sváb, szerb, szlovák, cigány népesség lakja, ezek egymással példamutató faluközösségben élnek. A községben több olyan civil szervezet, egyesület, alapítvány működik, amelyek a testvér-falu-kapcsolatokat, és e kapcsolatokon túl, határon túlra nyúló szociális és kultúraközvetítő kapcsolatokat ápolnak eredményesen. A polgármester is nyitott minden olyan kezdeményezésre, amely a település kapcsolatainak fejlődésével jár. A Faluház népművelői kiváló szakemberek, akiknek munkája garancia a háromnapos program igényességére, a vendéglátás melegségére. A község maga a szervezők egyenrangú partnere.

A tervezett program:

2007. június 8. (péntek)

10 órától Regisztráció

13 óra Ebéd

14 óra Megnyitó (A szervezők képviselői)

14.15 óra Budakalász polgármestere és Pest megye Közgyűlésének elnöke köszönti a résztvevőket

14.30 óra Időszzerű kérdésekről. Beszélgetés Gémesi Ferencsel, a Miniszterelnöki Hivatal külkapcsolatokért és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkárával és Törzsök Erikával, a MeH Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának főigazgatójával

16.30 Kávészünet

17 óra Az időszzerű kérdésekről való beszélgetés folytatása

19 óra Vacsora

20 óra Ismerkedési est, majd kötetlen beszélgetés

2007. június 9. (szombat)

8 óra Reggeli

9 óra Fórum. (A meghívandó résztvevők személye a 2007 tavaszán kialakult helyzet függvénye)

11 óra Kávészünet

11.15 óra Plenáris ülés. Az európai kisebbségek autonómia-stratégiái. Beszélgetés dr. Komlóssy Józseffel, a FUEV alelnökével

13 óra Ebéd

14 óra Szekcióülések (1. Új helyzet: a magyarság 90%-a az EU-ban – feladatok, teendők; 2. Milyen módszerekkel tudjuk elfogadtatni a magyar kultúrát a többségi nemzettel; 3. Hogyan működünk együtt a többségi nemzet civil szervezeteivel)

16.30 óra Kávészünet

16.45 óra A szekcióülések folytatása

19 óra Vacsora. A közös kárpát-medencei kenyér megsütése.

20 óra A Lenvirág együttes (Budakalász) műsora

22 óra Kötetlen beszélgetés

2007. június 10. (vasárnap)

8 óra Reggeli

9 óra A szekcióvezetők beszámoló

11 óra Kávészünet

11.15 óra A Kárpát-medencei Kulturális Szövetség közgyűlése

12.15 Összefoglalás. A zárónyilatkozat elfogadása. A konferencia lezárása

13 óra Ebéd

14 óra Hazautazás

A tanácskozás ideje alatt a régiók külön teremben mutatják be kiadványaikat, dokumentumaikat.

Kérjük, jelezd, ha a tervezett programmal kapcsolatban bárminemű javaslatod van! Kérjük azt is, hogy kiadványaitokból egy-egy példányt hozz magaddal, mert a konferencia ideje alatt kiállításon szeretnénk bemutatni azokat!

Kérjük, hozz magaddal negyed kg lisztet, egy kis sót és kovászt (ha van), mert a Budakalászi Faluház kemencéjében idén is megsütjük majd a közös Kárpát-medencei kenyeret!

A szervezők az étkezési és szállásköltségeket állják, valamint szándékuk – és a benyújtott pályázatok sikere – szerint az utazási költséghez kisebb-nagyobb mértékben járulnak hozzá. (Javasoljuk, használj ki a kedvezménytörvény által nyújtott utazási kedvezményt!)

Tavaly sajnos többen is voltak olyanok, akik köz-

vetlenül a tanácskozást megelőző pillanatban mondták le részvételüket, vagy még akkor sem. Ezen kollégák helyett már nem volt módunk másokat fogadni, de étkezési és szállásköltségüket ki kellett fizetnünk, hiszen azokat a megrendelt létszám alapján kötöttük le. Ezért ezen barátaink számára idén nem tudjuk kifizetni az útiköltség-hozzájárulást.

Fontos figyelmeztetés: csak azon résztvevők költségeit tudjuk állni, akik a fórum munkájában az elejétől a végéig részt vesznek.

Részvételi szándékod azzal jelzed, ha visszaküldöd a kitöltött Nyilatkozatot.

Levél cím: Magyar Művelődési Intézet – H-1011 Budapest, Corvin tér 8. (A borítékra írd rá: Budakalászi Találkozó)

Telefax: 0036-1-4199477

E-mail: imgut@t-online.hu

Beküldési határidő: 2006. május 12. (postabélyegző dátuma)

Az (esetleges) lemondás határideje: 2007. május 31.

A tanácskozáson csak korlátozott számban tudunk küldötteket fogadni. Kérünk azonban, ha ismeretségi körödben olyan szervezet működik, melynek képviselője érdemben tudná segíteni a Fórum munkáját, jelezd nekünk! Indoklást és elérhetőséget (cím, telefon, fax, e-mail) kérünk!

További információ kapható Guther Ilonától: Mobil: 0036-30-5212230; E-mail: Telefon/telefax/üzenetrögzítő: 0036-1-4199477

Van még egy kérésünk. A tavalyi találkozón minden résztvevő kapott egy CD-t. Kérjük, hogy ezzel kapcsolatban is írd meg véleményed. (Mennyire volt könnyen kezelhető a lemez; milyen állományokat használtál; mi a véleményed az adatbázisról; milyen további információkra lenne még szükség stb.) Ezek a válaszok segítenek bennünket abban, hogy a következő kiadandó CD még jobb legyen. Segítségedet köszönjük!

Két fontos információ:

1. Közgyűlés

A tavalyi Budakalászi Találkozón megalakítottuk a Kárpát-medencei Kulturális Szövetséget. Ennek nem lehetnek egyéni tagjai (azaz magánszemélyek); a szövetség – mint neve is utal rá – kizárólag szervezetek közössége. Egy szervezet akkor lehet tagja a szövetségnek, ha a csatlakozás szándékáról annak legmagasabb fóruma – ez általában a Közgyűlés – határozatot hoz. Kérünk tehát, hogy az általad képviselt szervezet – amennyiben tagja akar lenni a szövetségnek – közgyűlési határozattal hatalmazzon fel Téged ennek képviseletére. Ennek a mandátumnak a birtokában veszel majd részt a közgyűlésen.

2. EU-s pályázatírói képzés

Örömmel jelenthetjük, hogy sikeres lett az Illyés Közalapítványhoz benyújtott pályázatunk, s így meg tudjuk szervezni az EU-s pályázatírói képzést is. Erre közvetlenül a Budakalászi Találkozó előtt (mintegy annak részeként) kerül sor: június 7-8-án.

Mindkét ügyben még kapsz tőlünk értesítést. Ám ezt megelőzően be kell jelentkezned a Fórumra, illetve a képzésre, azaz vissza kell küldened a Nyilatkozatot.

Ha részt kívánsz venni a képzésen is, akkor június 6-án (szerdán) estére kell megérkezned az ismert szálláshelyre (Hotel Touring, BUDAPEST III. kerület, Püskösdfürdő utca 38.). A képzés másnap, júni-

us 7-én reggel 9 órakor kezdődik a Budakalászi Faluházban, egész napon át tart, majd június 8-án délben ér véget. (Ezután kezdődik/folytatódik a hagyományos Budakalász-program.) Ha tehát részt szeretnél venni a képzésen, akkor időbeosztásod alakítsd ennek megfelelően!

Ha a képzésen nem kívánsz részt venni, akkor – a szokásos módon – június 8-án dél felé kell megér-

kezned a Budakalászi Faluházba. Itt ebéddel várunk, majd kezdődik a 7. Budakalászi Találkozó.

Tisztelettel és barátsággal köszönt **Halász Péter** az MMI főtanácsosa 0036-30-5780283 és **Romhányi András** a Magyar Kollégium vezetője az MMI tanácsosa 0036-30-2974021

Budapest, 2007. március 10-én

A 30 éves kolozsvári táncházról

Kolozsváron 1977 februárjának egyik csütörtökén (érdekes, hogy a közösségi emlékezet a pontos dátumot nem rögzítette), a bábszínház próbatermében tartották az első erdélyi táncházat. Erre az eseményre emlékeztünk a Bogács – Zurboló Egyesület és a Transzit Alapítvány szervezésében 2007. február 17-én, szombaton a kolozsvári Transzit Házban, egy egész napos rendezvény keretében. Az évforduló gazdag műsorral várta a mindenkori kolozsvári táncházásokat: délelőtt Palocsay Kata játszóháza és a Zurboló Táncegyüttes tagjai által vezetett aprók-tánc nyújtott tartalmas szórakozást több mint száz gyerekeknek, ezzel párhuzamosan megtekinthető volt a 30 éves kolozsvári táncházról szóló fényképtárlás is. Szintén délelőtt a Házsongárdi temetőben felkerestük Sepsi Dezső, Kovács Zoltán Kopek és Könczei Ádám sírját, ahol muzikaszó mellett emlékeztünk a kolozsvári táncház egykori meghatározó személyiségeire.

A déli órákban a média és a széles nyilvánosság előtt zajló kerekasztal-beszélgetésen részt vett – Pózsöny Ferenc néprajzkutató szavait idézve – az erdélyi táncház alapító aranycsapata. A kolozsvári/erdélyi táncház múltjáról, jelenéről és jövőjéről tematikájú beszélgetést Pávai István népzene-kutató moderálta. A késődelutáni ünnepi előadáson a kolozsvári táncházzene-kezek, azaz a Regósók, a Tüske, a Tarisznyás, az Ördögszekér és a Bodzafa együtteseket láthatta és hallhatta a népes közönség, ahol felléptek egykori és jelenlegi énekesek, tánc házas táncosok és táncoktatók is. Az előadást természetesen hajnalig tartó tánc ház követte, ahol az ünnepelt zenekarok mellett muzsikált Czilika Gyula és zenekara Kalotaszegről és a magyar lapádi Pirospántlikás együttes is.

Az alábbiakban két részben közlésre bocsátjuk a kerekasztal-beszélgetés rövidített és szerkesztett változatát.

KÖNCZEI CSONGOR

Pávai István: Én azt a témát vetném föl, hogy népi együttes kontra tánc ház, ami ugye ezelőtt harminc évvel arról szólt, hogy a színpadon balettoznak, mi pedig majd itt megmutatjuk a tánc házban, hogy hogyan kell igazándiból. Most pedig fordítva van: a népi együttesek tudják, hogy hogyan kell, és hogyha ráérnek, és ha éppen úgy van, akkor meg-

Hajnalig tartott a tánc ház.

mutatják nekünk, hogy hogyan is kell ezt csinálni.

Deák Gyula: Hadd mondjam el, hogy úgy érzem, igazad van, de talán nem éppen mindenben. Éspedig konkrétan a sepsiszentgyörgyi helyzetről tudok beszélni: az igaz, hogy az utóbbi években fontos szerepe volt a Háromszék Táncegyüttesnek abban, hogy tánc ház legyen, és előfordult régebben, hogy tényleg, ha az együttes turnéra ment, akkor kevesebben maradtak otthon. De hálistennek – mivel pontosan nem ez a cél – el tudtunk jutni oda, hogy ma vígan lehet tánc ház Szentgyörgyön, akkor is, ha az együttes turnézik. És ez tudatos, ezt ki akarom hangsúlyozni, ez nagyon fontos dolog. Például most már van olyan zenésztanpótlás, akik muzsikálni tudnak, amikor a Háromszék zenekara nincs ott, nem beszélve a fúvószenészekről, akik nem tagjai a Háromszéknek, tehát abszolút simán működő tánc ház van, sőt, házigazdája is van, volt háromszékes, aki otthon van állandóan. Tehát csupán azt akarom mondani, hogy Szentgyörgyön eljutottunk tudatosan oda, hogy igenis az együttestől függetlenül működő tánc ház létezik. És azt is hadd tegyem hozzá, hogy nem a háromszékesek látogatják zömével a tánc házát, egyáltalán nem így van, hanem inkább a fiatalok. És ez jó.

Pávai István: Én nem is úgy érttem, hogy ez mindenhol így lenne, csak hogy sok helyen lehet ezt látni. Például Csíkszeredában néhány évvel ezelőtt elkezdtek külön szervezni a Bahia teázóban a tánc házát, pontosan azért, mert a Hargita Együttes miatt nem volt rendszeres tánc ház. Ez amúgy feszültséget is szült közöttük, tehát az együttes nem vette jó néven, hogy alakul egy másik tánc ház. De az önmagában nem baj, hogy egy városban több tánc ház működik, régen Kolozsváron is volt olyan időszak, hogy nem egy tánc ház volt. És hát azért a városaink közül a legkisebb is nagyobb, mint egy falu, és hát ugye

Széken tudjuk, hogy hajdanán legalább három tánc-ház működött, de más falvakban is, így például Csíkszentdomokoson még több is volt régen. Tehát, baj-e az, ha több táncház van, vagy egy helyen kell ezt tartani, vagy pedig? Mit gondoltok erről?

Székely Levente: Én inkább kérdeznék valamit, mert egyszerűen kíváncsi vagyok. Ahhoz, hogy tudjunk beszélgetni, legalábbis azok, akik elszakadtak ebből a közegből, azoknak jó volna tudni például, hogy harminc év után hány ember szereti ezt a műfajt, hány ember táncol, hány ember zenél, milyen városokban működnek táncházak? Mert ennek alapján lehet talán megítélni, hogy ez valóban terjedt, vagy pedig ez a sokszorozó hatása csak annyiban érvényesült, hogy volt egy ilyen kemény mag, akinek a rokonai, ismerősei, gyerekei és üzletfelei körében terjedt. Tehát valóban ez terjed megfelelő sebességgel, és van-e kilátása, hogy tovább terjedjen, vagy megmarad szubkultúrának, egy ilyen kis elit közösség belső szórakozásának? És ehhez én szívesen venném, ha valaki elmondaná, hogy hol van ma táncház Erdélyben, hány ezer ember az, aki aktívan vagy passzívan, de foglalkozik ezzel, hallgat ilyen zenét, igénye van rá?

Pávai István: Én azt nem tudom, hogy pontosan hány táncház van jelenleg, és nem tudom, hogy lesz-e, aki ezt el tudja mondani. Az viszont, ami evidencia, s ami jól látszik, a nyári táncház táborok nagy száma: most már gyakorlatilag azt hiszem, hogy Erdélyben nincs olyan hét nyaranta, hogy ne lenne valahol, akár átfedésben is tábor. Persze tudjuk, hogy a résztvevők közül sokan külföldiek, ami szerintem nem baj, de azért sok hazai is van ott, és én úgy látom, itt is, meg Magyarországon is, hogy ez a számbeli növekedés megvan. Inkább az hiányzik, hogy ezek a táncházak valós autonóm civilszféraként tudjanak működni. És én itt a civilszférát nem úgy értelmezem, hogy létrehozunk egy alapítványt, s ez, mivel nem állami, azért civil, s akkor az alapítvány elnöke majd megmondja, hogy mit és hogyan. Falun, Széken, vagy akárhol nem így működött ez a civilszféra, hanem a legények kezest választottak, a kezesek megszervezték a táncházat. Én azt látom fő problémának, hogy városon még sehol sem láttam olyan táncházat, ahol egy közösség megszervezte magát a táncházat. Tehát nincsenek ilyen valós közösségek, hanem csak virtuális vagy alkalmi közösségek jönnek létre, ahogy mondtátok, egy baráti kör vagyunk mi is, de még mi sem magunkat hívjuk össze, hanem összehív minket egy bejegyzett civilszervezet, aki rendezvényt vagy évfordulót szervez, vagy egy művelődési ház, vagy pedig egy érvényesülési lehetőséggel élni akaró zenekar. Ez régen is így volt, annak idején a legelső táncházakat valójában zenekarok szervezték. Tehát egyszer zenekarok jöttek létre, és mivel ők akartak szerepelni is, meg táncházat is, ezért megkeresték erre a lehetőségeket. Úgy gondolom, hogy létezik meghatározó társadalmi igény a táncházra, meg sokan belekóstoltak ebbe, de ők magukat nem tudják megszervezni, mert a globalizált társadalomban nincs erre lehetőségük, vagy azt hiszik, hogy nincs lehetőségük.

Székely Levente: Valóban városon nem alakultak ilyen mikroközösségek, ezért fontosak a tánc csoportok. Nekem az a tapasztalatom, hogy például Magyarországon ez a műfaj leginkább azzal terjedt, hogy nagyon sok helyen néptánc csoportok jöttek lét-

re. És ezek kialakították saját közönségüket, amelyik már fogyasztója ennek a kultúrának. És itt azt hiszem, hogy minden azon múlik, hogy egyrészt az igény szintet hogyan lehet fenntartani, másrészt ennek az igénynek a kiterjedtségét hogyan lehet növelni, hogy minél többen legyen rá fogékonyak. Mert az a baj, és ebből a szempontból az elmúlt harminc év alatt nem történt sok változás, hogy az előfeltételek ugyanúgy megmaradtak az emberekben, a közösségeknek, a lakosságnak óriási része továbbra is, amikor táncházról hall, vagy autentikus zenéről, táncról, akkor azonnal elutasítja, mivel ez nem modern! S addig, míg a fogyasztói társadalom egyre-egyre rosszabbá válik, és az emberek egyre modernebbek akarnak lenni, a szó legrosszabb értelmében, addig mindaz, ami hagyományos, ami autentikus, annak nincs vonzereje. Akit ez megfog, azt általában azért fogja meg, mert erősebb identitást akar, és ez a kultúrának egy olyan eleme, ami sokkal erőteljesebben segíti az azonosulást, a valamibe kapaszkodást, a valamihez tartozásnak az érzését. Na, most a legtöbb városi ember nem igazán akar tartozni valahova, hanem éppen hogy szétesik a társadalom mikroelemeire, individualizálódik. Most az én kérdésem az lenne, hogy ki hogyan látja, van-e ennek az egész műfajnak jövője vagy nincs? Megmarad ez ilyen szűk körben, vagy pedig esély van arra, hogy – ha más nem – ötven éven belül ezt tényleg fogyasztani fogják, nagy tömegben?

Könczei Árpád: Részben én is egy-két kérdést szeretnék megfogalmazni, másrészt pedig olyasmit

Hégen

szeretnék felvetni, ami valamilyen formában válasz is erre a kérdésre. Én a Duna tévének vagyok szerkesztője, van egy népzenei műsorom. Az annyi amennyi, huszonhat perc szakosodott műsor. Viszont a Duna tévés kollégáim mesélik, hogy akármikor eljövünk Erdélybe, bármelyik szállodában végignyomogatják a kereskedelmi adókat, mindig találunk olyat, reggel, délben, éjszaka, amin népzene szól. Most ne abba fogózzunk bele, hogy az eredeti vagy nem eredeti, hanem arról van szó, hogy mi a közösségi igény szint! Tehát a román közegben, a román kultúréletben valahol ez a fogalom, hogy népzene máshol van. Még egyszer mondom, ne arról beszéljünk, hogy az a sugárzott népzene milyen! És akkor több mint száz évvel Bartók és Kodály indulása után hozzám érkezik olyan nézői levél, amelyiknek az a lényege, hogy X. néni írja: a nagybátyja zeneszerző, s kéri, hogy játsszuk dalait. Miről van szó: a néninek a nagybátyja nótaszerző! Tehát Bartók, Kodály, Lajtha és ugye sorolhatnánk Jagamastól, Kalóztól Pávaiig stb. Ott tartunk, hogy még mindig az van a fejekben, hogy úgy gondolják, a nóta az szintén része ennek a népi kultúrának, és azt kéri tőlem, hogy közvetítsük a nagybátyja szerzeményeit. Tehát vannak ilyen problémák, hogy tényleg nincs tiszta, világos kép a mai napig a fejekben, hogy ez micsoda. De én egy másik kérdést is fel akartam vetni a harminc éves kolozsvári, erdélyi táncház kapcsán, mégpedig azt, hogy van-e zenész, vagy nincs zenész. Mert különböző álláspontokkal szembesültem, hogy

Székely Levente, Papp István Gáza és Pávai István muzsikál. A fényképeket Török Zoltán készítette.

Kolozsváron miért nincs jelenleg rendszeres táncház. Van, aki azt mondja, hogy lehetne rendszeres táncház, de nincs hol. Ezt én nem értem, mert például itt a Tranzit Házban tudtommal minden héten lehetne. Van, aki azt mondja, hogy azért nincs táncház, mert nincs zenész. S akkor ez felveti azt a kérdést, hogy vajon harminc év alatt történt-e igazán előrelépés? Miért olyan periférikus még mindig a hangszeres, vagy egyáltalán a népzenei oktatás Erdélyben? A népzenehez is iskola kell. Ez nemcsak hobbi és nemcsak a család. Tehát, hogyha itt tényleg

Barcarozsnyó

nincs zenész, mert ugye a zenész nem tud ebből megélni, ezért klasszikus zenész lesz, elmegy filharmonióba, mint ahogyan annak idején mi is komolyzenét tanultunk, tehát ha a mai napig nem lehet ebből megélni, akkor valószínűleg ezért sincs rendszeres táncház. És egy utolsó dolog, ami megint összefügg mindezzel, hogy van zenész, vagy nincs zenész: a tavaly megszervezték az első Erdélyi Zeneesztálokot. Megint ne vitassuk, hogy az jó volt, nem volt jó, a tényeket mondom, százötven vagy százhatvan zenész volt a listán. A listán! Ha ilyen sok zenész van papíron, akkor elvileg van zenész. A valóságban pedig megint ott tartunk, hogy papíron van ugyan zenész, de aktívan, heti rendszerességgel muzsikáló már nincs. Nagyon sok helyen ez a probléma, függetlenül attól, hogy a civil kezdeményezés milyen, hogy van vagy nincs, tehát, hogy egyszerűen nincsenek olyan zenekarok, mint annak idején volt a Bodzafa, Ördögsekér, Barozda stb. Hanglemezre pedig nem lehet táncházat tartani!

Évfordulós gondolatok

A február 17-én összegyűlt folkloristák, együttes vezetők, régi táncházak beszélgetése el-elkanyarodott az amúgy remekül meghatározott iránytól, a kolozsvári táncház múltjának, jelenének és jövőjének boncolgatásától.

„30 éves a kolozsvári táncház!” – hirdette a plakát büszkén és kissé elbizakodottan. Ugyanis, ha levonjuk a muzsika és táncház nélküli éveket, örülhetünk, ha egyáltalán eléri a katonakort. Úgy járt a táncház is mára, mint az a gyermek, akire apuci-anyuci mások előtt mindig nagyon büszke, de valójában, a hétköznapokban elhanyagolja. De most ne akadjunk fenn ezen, lényeg, hogy harminc esztendője sírt fel először a hegedű Kolozsváron, a mozgalom hullámával létrejött táncházban. A februári évforduló jelentősége a kezdetekkor jelen lévő emberek, táncházak akkori hozzáállásában mérhető a leginkább. A kommunista rendszer olvasztótégelyének falára ütöttek rést a mozgalom erdélyi vonalának megteremtésével? A szabadságvágy kézen fogta őket, a zártságban volt igazán édes a percnyi találkozás, amit hetente megélhettek, bizalomban, együtt, tiltottan. Hogy kultúrforradalom volt? Kétségtelenül. A nótaalapú álnépzenevel és műtáncsal szálltak szembe, renegát módon, azzal a meggyőződéssel, hogy értékesebbre, ősiöbbrre lettek. Nélkülük és Budapest, valamint a Kárpát-medence többi táncháza nélkül ma egészen más fogalmaink lennének a népzeneünkről, népi kultúránkról. Talán megrekedtünk volna a sekélyes népieskedésnél, ahogyan az európai népek többsége. A románok kifejezetten büszkék tévécsatornákon ömlő, ál ősi kultúrájukra, a rend-

Vidombák

szer koholmányában vélik felfedezni identitásuk esszenciáit. A Transzit Házban zajló ünnepség lényege a találkozás volt. Egyesek messze földről, a határon túlról jöttek haza erre a napra. Elénekeltek az „Erdélyország az én hazám, nem német, / Odavágyik az én szívem, míg élek”-et, hogy másnap beüljenek a Volkswagenbe és hazafurikázzanak Nürnbergbe, jobb esetben Budapestre. Mégis együtt volt kis időre az aranycsapat. Pozsony Ferenc köszöntötte így a táncház szülőanyjait, apjait a február 17-i kerekasztal-beszélgetéskor: „üdvözlöm az erdélyi magyar táncházmozgalom aranycsapatát”. A néprajz szak professzora a méltó üdvözlés után hamar a műfaj kommerszialisálódásáról, majd a személyközi konfliktusokról szólt, mint a jelenleg rendszertelenül jelentkező kolozsvári táncház egyik lényeges akadályáról. Sokan feltették a kérdést a régiek közül, hogyan is áll a táncházak szénája Erdély szerte, amire csak részvlaszok érkeztek, pedig a Transzit Cafében számos együttesvezető, folklorista és táncház-szimpatizáns volt jelen. Ordító hiányosságot bizonyít ez: nincs olyan szervezetünk, amely a táncházakkal törődne. Nincsenek adataink a helyi egyesületektől, nincsenek információink, mintha senkinek sem lenne igazán fontos a szabadon művelhető, tehát nem színpadi néptánc. A csoportok persze fényes honlapokon reklámozzák magukat, egyesületek állnak mögöttük és összefogó országos szervezetük is van. A biztató tematikával hirdetett kerekasztal-beszélgetés gyakorlati eredményét velősen fogalmazta meg

Szerdahely

egy nagy öreg, amikor kifelé tolakodtunk: „adtunk a sz*rnak egy pofont”. Semmivel sem kerültünk közelebb a kolozsvári táncház újraélesztéséhez, még elméleti szinten sem. A három Kolozsváron működő amatőr néptáncgyűttes irányítói közül kettő volt jelen. A Zurboló vezetőjét, Könczei Csongort nehezen vitte rá a lélek a megszólalásra, a régiek unszolására kezdte fejtegetni, mi minden akadályozza őt a táncház megszervezésében. Hiába van terem, hiába van ott a Tranzit ház, nincs olyan zenész, aki rendszeresen ott lenne és végigmuzsikálná az estét – szóltak az érvek. Bardócz Sándor hamar válaszolt is, ő bizony elmenne muzsikálni zenész barátaival, akár ingyen is, ha hívnák. Nem beszélve arról, hogy a környező falvakban, városokban számtalan elérhető (természetesen pénzért) zenekar van, amely muzsikálhatna. Az egész kerekasztalosdi idejének kétharmada a zenészkérdésről szólt, a „szükség van zenészekre” ismételtetésén mégsem jutottak túl a felek. A visszatetsző magyarázkodás helyett csendben építkeztek időközben a Szarkaláb Együttes. Pillich Balázs, aki nem volt ott a beszélgetésen, a szarkák tanyáján kéthetente-havonta szervez táncházat. Legutóbb, március huszadikán a palatkai adatközlő zenekar és a Nagyvárad Táncgyűttes zenekara biztosította az előzenét. Az utolsó táncosok reggel hét óra környékén hagyták el a helyszínt. Igazolódnak ebben Both József szavai, az Ördögtérge művészeti vezetője szerint a táncsoportokban úgy kell nevelni a fiatalokat, hogy azok bármikor elővehessék a nép-

táncot és szórakozhassanak benne kedvükre. „A színpadról kerüljön vissza ez a saját életükbe. Ezen dolgozunk” – mondta a kerekasztal-beszélgetésen, felvázolta ezzel a helyes néptáncpedagógia lényegét, ami újratermeli a táncházat igényelő, követelő hozzáállást.

Áldozunk kicsit a pragmatikusság oltárán, tisztázzuk, kik is azok a szereplők, akik táncházat szervezhetnek Kolozsváron. Adott három táncgyűttes: a Zurboló, a Szarkaláb és az Ördögtérge. Meggyőződésem, hogy e három csapat összefogásából világraszóló táncház születhetne, de nem fog. Egyelőre nincs erre közös szándék és Pozsony Ferenc szolid megjegyzésében is ott lapul az igazság. Ami konkrétan szükséges a táncházhoz minden héten: terem (kocsmával a közelben), zenekar (egy vagy több), táncoktató táncházgazda és reklám. A Szarkalábnál mindebből csak az oktató hiányzik, no meg a heti rendszeresség, aminek, ha jól tudom, kizárólag anyagi okai vannak. A tánctanárt adhatná mondjuk az Ördögtérge, Both József személyében, és esetleg pénzzel is hozzájárulhatnának a szervezéshez, hogy minden hétre sikerüljön legalább egy bandát megfizetni. Vagy elhívhatnák Bardóczékát, akik időnként szívesen vállalnák, akár ingyen is ezt a munkát. Túl kell lépni az amúgy fontos, de a műfaj összkolozsvári jelenléte szempontjából szűken értelmezett csapatérdekeken a kolozsvári táncház érdekében.

STANIK BENCE